

SZOCIÁLPOLITIKAI SZEMLE

SZERKESZTI: DR LÁNGZI JENŐ

TÁRSSZERKESZTŐ: DR KADOSA MARGEL

Werner Sombart: A burzsoá.

Részlet a nagynevű szerzőnek „Der Bourgeois” című művéből, mely a múlt héten hagyta el a sajtót.

Minő változás állt be a gazdasági gondolkodás-módban az utolsó évszázad folyamán. Mi a kapitalista szellem ismertető jele napjainkban, amidőn az magas kapitalista szellem és mi különbözteti meg attól, amit a régi stílusú burzsoában megelevenülve találtunk?

Mielőtt megkísérelném e kérdésre feleletet adni, tekintetbe kell vennünk, hogy ma se csak egyfajta vállalkozótípus létezik, hanem még ma is, miként a korai kapitalizmus korszakában, igen eltérő szellem uralkodik a különböző kapitalista vállalkozókban. Tehát előbb azon nagy vállalkozócsoportokat kell megkülönböztetnünk, amelyek külön típusokat képviselnek. Mint ilyenek mindenekelőtt a mi régi ismerőseink lépnek elének, akikkel már a kapitalizmus korábbi korszakaiban találkoztunk; itt van ma is a zsákmányoló, a földesúr, a bürokrata, az üzér, a kereskedő, az iparos, amiről egy szempillantás alatt meggyőződhetünk.

Ha szemügyre vesszük egy Cecil Rhodes működését, nem jutnak-e az eszünkbe a genuai kereskedők az ő tornyaikon, vagy talán még inkább Sir Walter Raleigh vagy Francis Drake? Cecil Rhodes kimondottan rablótermészeti; egészen nagy stílusú felfedező, hódító, győző, aki természetesen a kard mellett, amely vág és a puska mellett, amely lő, a modern tőzsdéspekuláció fegyvereit is a csatatérre viszi vállalatok érdekében; félig politikus, félig kapitalista vállalkozó, inkább alkudozó, mint kereskedő, aki a nyers erőszakon kívül semmi más hatalmat el nem ismer. Sajátságos benne valami puritán szellemet megtestesülve felfedezni. Ha már épen régebbi nemzedékekkel akarjuk összehasonlítani, a renaissance emberei közé kell számítanunk.

Milyen, a Cecil Rhodesétól egészen eltérő világ az, amelyben egy báró Stumm-fajta férfi vagy egy bánya-mágnás él. Itt még a régi földesuraságok levegőjét szívjuk. Függőségi viszonyok, a személyzet hierarchikus tagozódása, bizonyos nehézkesség az üzlet tekintetében; ezek egyes vonásai az ilyen vállalatok képének, amelyek vezetői a régi földesúri kapitalista vállalkozóra emlékeztetnek bennünket.

És nem találunk e számos vállalkozóra, akiket inkább bürokratáknak nézünk, mint kereskedőknek. Korrektek üzleteikben, a rendre szigorúan ügyelnek, nagy szervezési tehetséggel bírnak, kitűnő igazgatási hivatalnokok, akik ma egy nagy város főpolgármesterei és holnap egy nagy bank élén állnak, akik ma még egy miniszteri ügyosztály élén állanak és holnap egy szindikátus vezetésére vállalkoznak. Nem is szólva az állami és városi művek és félig nyilvános vállalatok igazgatóiról, akik napjainkban mindinkább nyernek jelentőségben.

És milyen alaposan eltér mindé nevezett típusoktól napjaink spekulánsa, aki alig különbözik lényegileg a XVIII. századbeli tervkészítőtől. Így egy francia spekulánsról nemrég a következő hír járta be a lapokat: „Rochette, a milliós csaló, alig harminc éves. Először pikkoló volt egy pályaudvari vendéglőben, azután pincér egy meluni kávéházban. Aztán Párizsba jött, könyvvitelt tanult és beállt egy Berger nevű pénzügyi szédelőgőhöz. Midőn Berger megbukott, Rochette átvette az üzleteit 5000 frankkal, egy gépirónónek a hozományával, akit feleségül vett. Ezután hozzáfogott az alapításhoz és alig négy év leforgása alatt *tizenhárom részvénytársaságot* alapított. Először a Crédit Miniért 500.000 frankkal, azután a Laviana szénbányát 2 millióval, a Liât kőbányát ugyanannyival, a Francia-Spanyol bankot 20 millióval, a Minier szindikátust 10 millióval, az Union Franco-Belge-et 2½ millióval, a „Le Financier” pénzügyi napilapot 2 millióval, stb. Egészen 60 milliónyi részjegyet bocsátott ki, amelyek árfolyamértékét 200 millióra szőktette fel, és amelyek most körülbelül 20 milliót érnek. Franciaországban 57 mellékintézete volt vidéken. Rochette különböző bankjaiban és alapításaiban nem kevesebb, mint 40.000 ember vett részt és majdnem ugyanakkora az áldozatok száma is, akiknek a vesztesége összesen bizonyára a 150 milliót is felülmúlja. Hogy Rochette oly sokáig és intenzíven üzhette tisztességtelen foglalkozását, azt abbéli ügyességének tulajdonítják, amelylyel tekintélyes emberekkel vette magát körül. Rochettenek az áldozatok szemébe való porhintés körüli ügyességére mutat egy új izzófény szabadalma.

E legújabb alapítás részvényeiért valóságos versengés fejlődött ki Párizsban és bámulták a gyárat, amely állítólag több ezer munkásnak adott kenyeret és amelynek gyárképménye éjjel-nappal szakadatlanul füstöt okádott – nagy elégtételére a részvényeseknek. A valóságban azonban a gyárban senki sem mozdította a kezét a fűtők kivételével, akik gőzt állítottak elő.

Nem ugyanazt a benyomást érezzük, mintha az 1720. évek Angliájából olvasnánk egy jelentést?

Emellett működik a derék kereskedő, aki a konjunktúrákba való biztos bepillantás vagy csak a jó számítás és a szállítókkal, vevőkkel és munkásokkal kötött egyes szerződések révén alapítja meg a szerencsését. Mi köze van egy berlini konfekciósüzlet tulajdonosának Cecil Rhodeshez, mi köze egy nagy áruház tulajdonosának az arany bányaspekulánshoz? Mi közik van mindezeknek ahhoz a gyároshoz, aki ma is, mint 100 és 200 évvel ezelőtt Bradfordban vagy Sedanban, Forstban vagy Sprembergben vezeti a maga kis gyárat.

Mindezek a mi régi barátaink itt vannak látszólag változatlan alakban. És hogy az a kép, amelyet a modern vállalkozás mutat, épenséggel tarkára nézzer, ki, napjainkban még új típusok is felléptek. Nem is

Mc. Allanra, Kellermann „Az alagút” című regényének hősére célzok. Ámbar ebben egy egészen új vállalkozói típust látunk magunk előtt: a spekuláns és technikus keresztezését. A hódító és álmodozó egy különös vegyülékét; egy férfit, aki pénzületekhez abszolúte nem ért, aki csak egy műszaki rögeszmétől van eltelve, aki azonban egyúttal egy óriási vállalatot vezet és Amerika és Európa milliárdjaival rendelkezik. Nem is gondolok, mondom, erre a vállalkozói típusra, mert őszintén szólva, nem is tudom, hogy létezik-e. Lehet, hogy létezik. Az a rajz, amelyet Kellermann erről a Mac. Allanról készít, oly eleven, hogy az ember úgy képzei, mintha maga előtt látná. Én személyesen ilyen típust nem ismerem. De szívesen elhiszem, hogy ennek csak az én hiányos tapasztalatom az oka és így Mc. Allan típusát mint a modern vállalkozó új (hetedik) típusát vehetjük fel.

Van azonban egy jelenség, amely annál gyakrabban fordul elő, minél jobban terjeszkednek vállalataink, és amely leggyakrabban az Egyesült-Államokban figyelhető meg és ez az, amit *nagyvállalkozónak* nevezhetünk. Nagyvállalkozók azok az emberek, akik az egyébként különvált vállalkozói típusokat magukban egyesítik. Zsákmányolók, számítók, feudális urak és spekulánsok egy személyben, amint azt a nagystilusú amerikai trustmágnásokon lehet megfigyelni.

Szintén a mi korunk jelensége a kollektív vállalkozó: ez a kapitalista vállalkozók kollégiuma, akik vezérigazgatói címmel állnak óriási vállalatok élén, akik közül mindegyik külön funkciókat gyakorol és akik csak összességükben alkotják az egész vagy nagyvállalkozót. Gondoljunk a mi nagy villamosvállalataink, bányaműveink, ágyugyáraink szervezeteire.

Tehát elég tarka az a kép, amelyet a modern vállalkozás a maga különböző típusaiban mutat. Mégis a mi időnkre ugyanúgy, mint a régi jó időkre vonatkozólag közös vonásokat lehet kimutatni a modern burzsoá ezen összes különböző képviselőiben és bizonyos egységes jellegű szellemről lehet beszélni, amely mindnyájunkban uralkodó, természetesen igen különböző fokban, igen eltérő nüanszokkal. De ez mégis nagykapitalista szellemnek tekinthető, épúgy, mint ahogy mi régi vizsgálódásainkban a korai kapitalista korszaknak külön szellemét fedeztük fel. Vájjon milyen ez a nagykapitalista szellem? Milyen közös tulajdonságokat fedezhetünk fel a modern burzsoá lelkületében.

Azt hiszem, mindenekelőtt: 1. az *ideál* felé kell tekintetünket fordítani, azon centrális életértékek felé, amelyek után a modern burzsoá igazodik. És itt az embernek a szoros értelemben személyi értékekhez való viszonyában beállott különös eltolódásba ütközünk; egy eltolódásba, amely az egész többi életalakulatra döntő jelentőségűnek látszik előttem. Arra a tényre gondolok, hogy az eleven ember, boldogulásával és szenvedésével, szükségleteivel és követeléseivel kiszorított az érdekkör középpontjából és helyét néhány absztraktum foglalta el: a kereset és az üzlet. Az ember ettől fogva megszűnt az lenni, ami a korai kapitalista korszak befejeződéséig volt: i. i. minden dolog mértéke.

A gazdasági alanyok törekvése sokkal inkább a nagy keresetre és az üzlet lehető legteljesebb felvirágoztatására irányul. Két oly dolog ez, amelyek, amint azt mindjárt látni fogjuk, szoros összefüggésben állnak. A viszony a következő: a vállalkozók az üzlet felvirágzásán fáradozni *akarnak* és a kereseti foglalkozást üzniük *kell*.

Ami mindenütt mint a vállalat eleven érdeke tűnik ki, az bizonyára nem mindig – és bizonyára nem a vezető személyiségeknél, akik a típust meghatározzák – a nyereségvágy. Azt hiszem, teljesen igaz van Walter Rathenau-nak, amidőn azt mondja: „Még soha sem ismertem olyan üzletembert, akinek a kereset a hivatásánál a fődolog és mondhatom, hogy aki a személyes pénznyereségen csüng, az egyáltalában nem lehet nagy üzletember”. Egészen más dolog fekszik minden vállalkozónak közelebb a szívéhez; az ami őt egészen eltölti, az üzlete iránti érdek. Walther Rathenau ezt ismét klasszikus formában fejezte ki, a következő módon: „Az a tárgy, amelyre az üzletember munkáját és gondjait, büszkeségét és vágyait halmozza: az ő vállalata. Ez a vállalat vele szemben önálló lényként jelentkezik, amelynek az ő könyvvezetése, szervezése és cégei által önálló gazdasági léte van. Az üzletember nem ismer más törekvést, minthogy ez az üzlet virágzó, erős, nagyjövőjű szervezetté fejlődjék”.

Ugyanezt csaknem ugyanezzel a szavakkal mondta napjaink valamennyi vállalkozója, amidőn tevékenységének értelméről nyilatkozott:

Tisztában kell lennünk avval, hogy egy üzletnek, azaz egy kapitalista vállalatnak a virágzása, amely mindig egy pénzüsszeggel kezdődik és egy pénzüsszeggel végződik, egy fölösleg szerzéséhez van kötve. Üzleti eredményt csakis sufficites gazdálkodás jelenthet. Profit nélkül nincs üzleti virágzás. Egy gyár előállíthatja a legértékesebb vagy legolcsóbb termékeket, termékeinek minősége világhírnevet szerezhet neki, mégis, ha állandóan passzív mérleggel dolgozik, kapitalista értelemben rosszul sikerült vállalat. Hogy ez az alkotás, amelynek beválására irányítja a vállalkozó az egész gondolkodását és törekvését, hogy a kapitalista vállalat növekedjék és virágozzék, *hasznot* kell hajtania. Mert a virágzás egyértelmű a jövedelmezőséggel.

Erre gondoltam én, amikor azt mondtam, hogy a vállalkozó üzlete virágzását *akarja* és a keresetet *akarnia kell*.

Ezzel a célkitűzéssel a vállalkozó törekvéseinek a végpontja a végtelenbe távozott. Úgy a keresetnek, mint az üzlet virágzásának nincsen valamelyes természetes korlátja, mint amelyet minden régebbi gazdaságban az illető személy rangszerű ellátása alkotott. Semmiféle még oly távoli ponton sem emelkedhetik az össznyereség oly magasra, hogy azt lehetne mondani: elég! És ha a fejlődés valamelyik pontjánál az üzlet kiterjesztése nem járulna hozzá virágzásának fokozásához, a modern vállalkozás *mindenoldalúsága* gondoskodik arról, hogy az egyik üzlethez egy második és harmadik járuljon. Innen van az, hogy nemcsak egy üzlet kiterjesztésére való törekvést, hanem ép ily erős törekvést vehetünk észre más üzletek új alapítására, mint oly ösztönt, amely a magasan álló vállalkozóban benne rejlik.

Mindig a lelki kényszer egy fajába ütközünk, amidőn a modern vállalkozás törekvését elemezzük. O gyakran nem akar tovább haladni, de *kell* akarnia. Ezt bizonyítja számos jelentékeny személy kijelentése: „Mindig reméljük, – mondotta egyszer Carnegie, – hogy nem kell tovább terjeszkednünk, de mindig azt találjuk, hogy a további terjeszkedés feladása visszafejlődést jelentene”.

Midőn Rockefeller-től megkérdezték, mi vezette őt trustvállalataira, azt felelte: „Az első ok volt képességeink és tőkénk egyesítése oly célból, hogy a sok kis üzletet egy bizonyos nagyságú és jelentőségű üzlettel helyettesítsük. Midőn egy bizonyos idő elmúlt, – folytatta ő, – és az üzlet lehetőségei napfényre jutottak,

azt találtuk, hogy több tőke kell, meg is kaptuk a szükséges embereket és összegeket és megalapítottuk a Standard Oil Companyt egy millió dollár tőkével. Később úgy gondoltuk, hogy még több tőkét lehetne nyereséggel befektetni . . . és felemeltük tőkénket három és fél millióra. Amidőn az üzlet terjeszkedett, még több tőkét fektettük bele; a cél mindig ugyanaz maradt: üzletünket terjeszteni a legjobb és legolcsóbb termékeket szállítva". A monomániás elem Rockefeller e kijelentésében rendkívül világosan jelenik meg: tőkét tőkére halmoznak, mert (!) az üzlet nő. Az „üzlet” kiterjesztése a főszempont. A termékek olcsósága és jósága csak eszköz e célhoz.

Vegyük még szemügyre egy német ember (Dr. Stronsberg) kijelentését: „Egyik ék üti a másikat az így vont a nagy vasútépítés, ahogy azt én üztem, további követelményeket maga után. Hogy ezeket kielégíthessem, kiszélesítettem működési körömet, mindinkább eltávolodtam eredeti tervemtől, olyannyira, hogy egész új üzletekre adtam magam”.

A legtöbb vállalkozó nincs is másnak, mint eme – a kívül álló szemlélő szempontjából teljesen esztelen – expanziós törekvésnek tudatában. Ha azt kérdezzük tőlük: mire való ez az egész törtetés, csodálkozva néznek a kérdésre és kissé ingerülten felelik, hogy ez magától értetődik, hisz ezt kívánja a gazdasági élet eredményessége, ezt követeli a gazdasági haladás.

Ha azt kutatjuk, miféle eszmetársulás rejlik e többnyire általánosságban mozgó és meglehetősen stereotíp fordulatok mögött, azt látjuk, hogy ők „gazdasági fellendülés” vagy „haladás” alatt annak a kiterjesztését értik, amit gazdasági apparátusnak lehetne nevezni, vagyis, minden fajta vállalkozói tevékenység összességét, foglalatját: a termelés fokozását, egyre nagyobb árutömeg szállítását a lehető legolcsóbb áron, óriási forgalmi számokat, a lehető leggyorsabb áru-, személy- és hírszállítást.

A nem érdekelt szemlélő előtt a válasz ép oly értelmetlennek tűnik fel, mint maga a végtelenségre való törekvés, amelyet előbb megfigyelt és amelynek észokai iránt kérdezősködött. Ha tehát ezzel a válasszal nem elégszik meg az ember, most szükségét érzi annak, hogy az értelmetlenséget valami észszerűvel megalapozza, ha azon a nézetten van, hogy valaminek, mint életértéknek kell e törekvések alapját alkotni, még ha az illető emberek nem is ébrednek maguk annak tudatára, hanem az valamiképpen ösztönként szunnyadoz lelkük mélyén, minthogy másképp nem szellemileg gyenge, hanem igen erős elméjű emberek egész generációi nem lehettek volna ugyanazon törekvéstől áthatva. – ha tehát elkezdjük a modern burzsoá lelkületét elemezni, akkor a kutatások során . . . a *gyermekbe* 'itkőzünk. Valóban azt hiszem, hogy ha a modern vállalkozó lelki alkatát akarjuk megérteni, azt legjobban úgy érhetjük el, ha a gyermek képzet- és érzékvilágába helyezzük át magunkat és tudatában vagyunk annak, hogy az emberfölötti nagyságúaknak látszó vállalkozókban és minden igazán modern emberben a cselekvés rugói ugyanazok, mint a gyermeknél. Ezeknek az embereknek a végső értékelései az összes lelki folyamatoknak egy óriási redukcióját jelentik a legegyszerűbb elemekre, az összes lelki folyamatok teljes egyszerűsítését, tehát ez a gyermeki lélek egyszerű állapotába való visszaesésnek egy faja.

Ezt a nézetet meg akarom alapozni.

A gyermeknek négy elemi értékcomplexuma van, négy ideál uralkodik élete felett:

1. az *érzéki nagyság*: a felnőtt emberben és azon túl az óriásban megtestesítve;

2. a *gyors mozgás*: a gyors futásban, a karika-hajtásban stb. valósul meg ez az ideál;

3. az *új*: eldobja a játékszert, hogy egy másikat ragadjon meg, hozzáfog egy dologhoz, hogy ismét befejezetlenül abban hagyja, mert egy más foglalkozás vonzza;

4. a *hatalmi érzés*: kitépi a légy lábait, a kutyát apportíroztatja, a sárkányt a levegőbe bocsátja.

Ezek – és ha pontosan vizsgáljuk, *csakis* ezek a gyermekideálok rejlenek minden specifikusan modern érték-képzetben. Tehát:

1. a mennyiségi értékelés. Minden érdek közepontjában áll ma, minden kétséget kizárólag, minden mérhető és mázsálható nagyság bámulása. Általánosan uralkodik, mint ahogy egy jó ítélő képességű angol (Bryce) kifejezte, a „tendency to mistake bigness for greatness”, „a belső és külső nagyság felcserélésének, összezavarásának tendenciája”. Hogy miben jelenik meg a nagyság, az mellékes; lehet az egy város vagy egy ország lakóinak száma, egy emlékmű magassága, egy folyó szélessége, az öngyilkosságok gyakorisága, a vasúton szállított személyek tömege, egy hajó nagysága vagy bármi más. Legszívesebben bámulják természetesen egy pénzmenyiség nagyságát. A pénzben való kifejezés révén ezenfelül még kényelmes módot találhat arra, hogy a magukban nem mérhető és mázsálható értékeket is mennyiségekre változtassák át és így a nagyság megítélésükörébe vonják. Értékes lesz most már az, ami sok pénzbe kerül.

És most azt lehet mondani: ez a kép, ez az ékszer kétszer annyit ér, mint a másik. Amerikában, ahol természetesen a legjobban tanulmányozhatjuk a „modern” szellemet, mert ott érte el legmagasabb fejlődési fokát, megrövidítik ezt a folyamatot, és egyszerűen az árat teszik az értékelendő tárgy elé, amelyet így egy mérhető és mázsálható nagysággá változtatnak.

„Láttad már az X. házában levő 50.000 dolláros Rembrandtot?” – hangzik gyakran a kérdés. „Ma reggel Carnegie 500.000 dolláros yachtja befutott ebbe és ebbe a kikötőbe”. (Újsághír.)

Aki megszokta, hogy egy jelenségnek csak a mennyiségét értékelje, arra fog hajlani, hogy két eseményt egymással összehasonlítsa, úgy, hogy összemérje őket. Ha két jelenség közül az egyik egy bizonyos idő alatt nagyobb lesz, ezt sikernek nevezzük. A mérhető nagyság iránti érzék szükségképeni kísérő jelensége a siker nagyrabecslése. A modern üzletembert is csak a sikere alapján ítélik meg. Sikert aratni azonban mindig annyit jelent, mint másokat megelőzni, többé lenni, többet nyújtani, többet bírni: „nagyobb” lenni. A sikerre való törekvésben tehát ugyanazon végtelenségi momentum rejlik, mint a keresetre való törekvésben; ezek ketten kiegészítik egymást.

Hogy milyen sajtóságos lelki folyamatokról van itt szó, azt talán legvilágosabban az az állás mutatja, amelyet a modern ember a sporttal szemben elfoglal. Ebben őt lényegileg csak egy kérdés érdekli: ki lesz egy versenyben az első, ki fogja a megmérhető legnagyobb szolgáltatást végezni? Két szolgáltatás közötti tisztára mennyiségi vonatkozás a verseny létrehozója. El lehet képzelni, hogy egy görög palestrában fogadtak? Vagy képzelhető lenne ez még egy spanyol bika-viadalon is? Bizonyára nem. Mert úgy itt, mint ott, egyes egyének legszemélyesebb tevékenységét művésziileg, azaz tisztára minőségileg, – úgy, hogy a mennyiségi becslés lehetetlen, – értékelik és értékelték.

2. Valamely esemény *gyorsasága* majdnem ép úgy érdekli a modern embert, mint a tömegessége. 100 km. gyorsaságú automobilon utazni – ez a mi

korunkban a legmagasabb eszmény. Hogy a berlin–hamburgi gyorsvonat újabb 10 perccel megrövidítette menetidejét, hogy a legújabb gőzhajóóriás hamarabb érkezett New-Yorkba, hogy a levelek félnyolckor fognak érkezni nyolc helyett, mindez érdeklő napjaink sajtóságos embereit, mindennek nagy fontosságot tulajdonítanak.

Egy különös fogalmat is alkottak, hogy a mindenkor leggyorsabb szolgáltatásokat, mint legmagasabb értékeket oltsák be kedélyükbe, egy oly fogalmat, amely mennyiségek összehasonlításánál is alkalmazást nyer, de amelynek teljes valóság csak akkor felel meg, ha nagyság és gyorsaság egyesülnek egy produkcióban: a *rekord* fogalmát. Korunk minden nagyság és gyorsasági hőbortja kifejezést nyer a rekord fogalmában.

3. Az új azért vonzza korunk embereit, mert új. Azt a benyomást, amit az új közlése az emberre tesz, szenzációnak hívjuk. Felesleges azon tény igazolására bizonyítékokat felhozni, hogy korunk a legnagyobb mértékben szenzációhajászó. A modern újság ennek elegendő bizonyítéka. Szórakozásaink módja, a divatok, az új találmányokon érzett öröm; mindez az új iránt érzett azon erős érdeklődés mellett szól, amely a modern emberekben lakozik és őket mindig valami újra való törekvése ösztönzi.

4. A *hatalmi viszketeg*, amelyet a modern szellem negyedik ismérveként jelölnék meg, azt az örömet jelenti, amelyet akkor érzünk, ha másokkal szemben fölényünket mutathatjuk. Ez alapjában véve gyengeségünk beismerése; amiért is a gyermeki érzékvilág fontos alkotó része. Igazi belső és természetes nagysággal bíró ember sohasem fog a külső hatalomnak valami nagy fontosságot tulajdonítani. Egy vállalkozó, aki több, mint 10.000 emberrel rendelkezik és e hatalmának örül, ahhoz a gyerekhez hasonlít, aki a kutyáját folyton *apportíroztatja*. És ha sem a pénz, sem valamely más kényszereszköz nem kölcsönöz nekünk közvetlen hatalmat emberek felett, akkor megelégszünk avval a büszke öntudattal, hogy az elemek megfékeztek. Innen korunknak az új „korszakalkotó” találmányokon érzett gyermeki öröme, innen a sajtóságos lelkesedés a levegő meghódításáért a repülési technika segélyével. Egy igazán nagy nemzedék, amely az emberi lélek mély problémáival küzd, nem fogja magát nagynak érezni, mert néhány technikai találmány sikerült neki. A külső hatalom ezen fáját kevésbé fogja becsülni. A mi korunk azonban, amely előtt minden igazi nagyság rejtve marad, gyermeki módra gyönyörködik éppen ebben a hatalomban és túlbecsüli azokat, akik evvel rendelkeznek. Ezért állanak a milliomosok és a feltalálók a tömeg szemében a tisztelet legmagasabb fokán.

Lehet, hogy mindezek az ideálok világosabban vagy elmosódottabban a vállalkozó szeme előtt lebegnek, midőn művét véghez akarja vinni. De mindezek rá nézve csak azon legközelebbi célban testesülnek meg és válnak kézzelfoghatóvá, amelynek eredményességére törekvése irányul: üzlete nagyságában és virágzásában, amelyek mindig a szükségképi előfeltételei reá nézve annak, hogy ama általános eszmények egyikét megvalósítsa. A kereseti törekvés és az üzleti érdek irányítják tehát az ő üzleti tevékenységét. Hogy fog-e hatalmak befolyása alatt a modern vállalkozó tevékenysége alakulni?

2. A tevékenység.

A modern kapitalista vállalkozó tevékenysége fajlag alapalkotó részeiben ugyanaz, mint volt régebben: kell neki hódítani, szervezni, tárgyalni, spekulálni és számítani. De tevékenységeinek faji jellegében

oly változatokra lehet rámutatni, amelyek abból eredtek, hogy a különböző egyes tevékenységnek az összetevékenységben való részesedésében eltolódás állt be. Napjainkban a kereskedő összetevékenységében nyilvánvalóan nő jelentőség dolgában a kereskedő funkciója, – ha a kereskedő szót a tárgyaló (Verhändler) értelemben vesszük. Az üzleti sikerek mindjobban függenek attól a szuggesztív erőttől és ügyességtől, amelylyel a különféle szerződéseket kötik.

Egyúttal mind fontosabbá lesz a vállalkozóra nézve a helyes spekuláció, jelesül a tőzdespekuláció. A modern vállalkozás mindinkább bevonatik a tőzdekapcsolatba. Például trust alakítás az Egyesült-Államokban azt jelenti alapjában véve, hogy termelési és tárgyalási üzletek tőzdeüzletekké alakulnak át, amiből a termelési és árukereskedelmi vállalat vezetőjére új feladatok keletkeznek, amelyek végzése a tevékenység új formáit kívánja.

A számítás mindinkább finomodik és úgy a tőkéletesebülése, mint a bővülése következtében mind nehezebbé válik.

Végül a modern vállalkozó tevékenysége, ha csak a funkciók megosztása nem állt be, egyre több oldalú lesz, abban a mértékben ugyanis, amely mértékben a gazdasági élet összes ágaiból kombinált vállalat terjeszkedik.

De ami határozottan új a modern ember működésében, az az a változás, amely az ő tevékenységének a mértékében beállt. Minthogy a törekvések minden természetes határa megszűnt, a vállalkozó tevékenysége határtalanra változott. Non sunt certi denique fines. Ez pozitíve azt jelenti, hogy a modern ember energiafelhasználása úgy extenzíve, mint intenzíve az emberileg lehetőnek a határáig fokozódott. A nap, az év, az élet minden idejét a munkának szenteli. És ezen idő alatt erejét végsőkig megfeszíti. Mindenki szeme előtt látja ezen egészen az örületig dolgozó emberek képét. Ezen emberek általános ismertető jele, akár vállalkozók, akár munkások, hogy mindig közel vannak ahhoz, hogy a túlerőltetéstől összeessenek. És mindig izgalomban és sietségben élnek.

Azt is tudjuk, hogy ez a túlságos üzleti tevékenység miképpen örli meg a test erejét és szárítja ki a lelket. Az összes életértékeket feláldozzák a munka molochjának. A szellem és a szív minden hajlama áldozatul esik az egyetlen érdeknek, az üzletnek. Ezt ismét úgyesen festi le Kellermann „Az alagút” c. könyvében, s amidőn bősérel a befejezésben a következőket mondja: „Az alagút alkotójából annak rabszolgája lett. Így ő nem ismert más eszmetársítást, mint gépeket, kocsitípusokat, állomásokat, készülékeket, számokat, köbmétereket és lóerőket. Majdnem az összes emberi érzések eltompultak benne. Csak egy barátja volt még, ez Lloyd volt. Gyakran együtt töltötték az estét. Ott ültek székeikben és „hallgattak”.

Különösen világosan lép a lelki élet ezen ziláltsága a modern embernél ott előtérbe, ahol a természetes élet magvárói, a nökhöz való viszonyáról van szó. Ahhoz, hogy gyengéd szerelmi érzésekkel intenzíve eltöltve legyenek, ahhoz ép úgy nincs idejük ezeknek az embereknek, mint gálans szerelmi játékokhoz és nem bírnak a nagy szerelmi szenvedélyre való képességgel. Szerelmi életük két formája: vagy a teljes apáthia, vagy rövid külső érzéki mámor. Ez a típus vagy egyáltalában nem törődik a nővel, vagy megelégszik azokkal a külső szerelmi élvezetekkel, amelyeket az eladó szerelem nyújthat.

3. Az üzleti alapelvek a gazdasági célban beállott változások következtében természetesen szintén változáson mentek át. Ma a modern vállalkozó gazdasági viselkedése főleg a következő szabályok alatt áll:

a) Az egész tevékenység lehetőleg nagyobb fokú, lehetőleg abszolút racionalitásnak van alávetve. Ez a racionalitás mindig alkotó része volt a kapitalista szellemnek. Ami a modern kapitalista szellemet e tekintetben a régítől megkülönbözteti, az a racionális üzleti alapelveknek szoros, következetes és feltétlen keresztülvivése minden téren.

b) A gazdálkodás tiszta cserejóság termelésre irányul. Minthogy a szándékolt nyereség nagysága a kapitalista vállalat egyetlen józan célja, a jóságtermelés irányát nem az előállított javak faja és jó minősége, hanem egyedül a kelendőségük lehetősége szabja meg. Ha rossz csizmákkal nagyobb nyereségre lehet szert tenni, mint jókkal, akkor a kapitalizmus szent szelleme elleni véték lenne jó csizmák készítése.

Minthogy a kelendőség mérve dönt a haszon nagysága tekintetében és minthogy a kereseti tevékenység sajátsága a haszonhúzást a lehetőség határáig kiterjeszteni, a modern vállalkozó törekvése szükségképpen az eladás korlátlan kiterjesztésére irányul, amely azért is a szívében fekszik, mert sokféle előnyt nyújt neki a konkurrencia küzdelmében. A piac kiterjesztése és az eladásra kerülő áruk tömegének szaporítására irányuló görcsös törekvés üzleti alapelvek egész sorát hozza létre, amelyek célja a közönséget vásárlásra ösztönözni.

Megnevezem a fontosabbakat:

a) *A vevői felkeresik* és azt lehetne mondani – *rátamadnak*. Oly alapelv ez, amely minden modern üzletvezetésnél ép oly természetes és magától értetődő, mint amilyen idegen volt minden korábbinál. A cél, amelyet követnek, a vevő: 1. figyelmének és 2. vásárlási kedvének felkeltése. Az első az által történik, hogy lehető legharsányabban kiabálnak a fülébe vagy lehető lekrikiiőbb színekkel hatnak a szemére. A másodikat azzal igyekeznek elérni, hogy beléje akarják szuggérálni azt a meggyőződést, hogy az eladandó áru rendkívül jó minőségű vagy rendkívül értékes. Felesleges mondani, hogy e cél elérésének, az eszköze a reklám. Azt is fölösleges megjegyezni, hogy e cél kíméletlen módon való követése szükségképp lerombol minden erkölcsi érzést, ízlést és méltóságot.

d) A termelés és eladás *lehető legolcsóbbá tételére* törekszenek, hogy így a közönséget valóságos előnyökkel csalogassák. A korai kapitalista gazdasági rend nem kedvezett az olcsó áraknak; akkor az volt az elv: kevés üzleten sok haszon. Ma a cél: sok üzleten keveset nyerni, ami azon vezérelvben jut kifejezésre, amely ma a gazdasági élet minden ágában uralkodik és így hangzik: nagy forgalom – kevés haszon.

e) *Könyökölési szabadságot* követelnek, hogy a kereseti törekvés elé kitűzött célokat akadálytalanul elérhessék. E könyökölési szabadságban rejlik mindenekelőtt az a formális szabadság, hogy mindazt tehessék, amit az üzlet érdekében szükségesnek gondolnak. Nem kell jogi és erkölcsi korlátokat kívánni. A régebbi idők minden megkötöttségétől irtóznak. Az egyén saját erejének szabad tevékenysége döntsön kizárólag a gazdasági siker tekintetében.

Benne rejlik még másodsor (anyagilag) a könyökölési szabadság követelésében a teljesen kíméletlen pénzkeresés eszméje. Bizonyos irányú megkötöttségek, aggodalmak, akár erkölcsi, akár esztétikai, akár kedélyi természetűek legyenek is, ismeretlenek itten. Azt szoktuk ilyenkor mondanivaló, hogy a cselekvő nem ismer skrupulust eszközei megválasztásában.

Hogy mi a kíméletet nem ismerő pénzkeresés, azt ma legjobban a nagy amerikai trustok eljárásából tanulhatjuk meg. Legutóbb az American Tobacco Company ténykedései helyezték szemünk elé a skru-

pulus nélküli vállalkozóknak Európában még nem oly általánosan alkalmazott üzleti praxisát. Megtudjuk itten, hogy mit jelent az semmiféle kíméletet nem ismerni és semmiféle utat járhatlanul nem hagyni, amely ezen cél elérésével kecsegtet. Hogy piacokat szerezhesen, potom áron adta a trust termékeit. A közvetítő kereskedőknek a legnagyobb rabtot nyújtotta. Ismert tekintélyes védjegyeket utánoztak és a család köntös alatt kevésbé értékes árut adtak el. A trust az esetleges pörököt finánciális fölénye következtében annyira el tudta húzni, hogy közben az ellenfél tönkre ment. Midőn 1911-ben a Scherman-féle törvény alapján eljárást indítottak a trust ellen, az Ítélobíró a következő kijelentése tette: „A trustnak a független emberek ellen folytatott hadjárata bámulatos ravaszással, előrelátással és raffinériával lett kigondolva és vezetve. A konkurrencia téren minden emberi lényt, aki tettereje vagy képességei következtében a írusinek kellemetlenségeket okozhatott volna, könyörületet nem ismerve eltávolítottak. A skrupulust nem ismerő üzletember tökéletes típusa volt H. Harriman. Az ő győzelmének titka a morális skrupulusoktól való teljes elszakadásban rejlik. Ha Harriman nem szabadította volna fel magát minden erkölcsi természetű aggodalmaskodástól, akkor az ő nagy spekulánssá való fejlődésének első lépcsőjén megbottlott volna”. A modern kapitalizmus versenypályájának nagy győzteseire is áll az, amit nemrég Rockefellerről mondtak, hogy t. i.: „majdnem naiv kíméletlenséggel teszik tul magukat minden erkölcsi akadályon”.

4. *A polgári erények,*

Mi lett ezekből, amelyek a kapitalista széliem felépülésének oly lényeges alkotó részei voltak. A szorgalom, takarékoság, tisztesség, *industry, frugality, honesty* bír-e még ma is jelentőséggel a kapitalista vállalkozó gondolkodásának kifejlődése szempontjából? E kérdésre nem lehet egyszerűen nemmel, se igennel válaszolni. Ezek a fogalmak megszűntek a kapitalista vállalkozó lényeges és szükségszerű alkotó s-észéi lenni. E helyett azonban a gazdaság vezetésének objektív princípiumaivá lettek. A modern ember nem gyakorol többé erényt, hanem kényszer helyzetben van. Az üzem tempója határozza meg az övét is. Ép oly kevésbé lehet lusta, mint a munkás a gép mellett. A kötelesség erénye objektíválódott, – még inkább a takarékoságé, mert a vállalkozó privát gazdálkodásának vezetése az üzlet gazdasági vezetésétől teljesen külön válik. Ez utóbbi ma inkább, mint valaha, alája van vetve a takarékoság elvének. Ismeretes Rockefeller krajcároskocló takarékosága, amelyet a Standard Oil Company üzletvezetésénél alkalmazott. De ebben a fanatikus takarékoságban a vállalkozó magángazdasága nem vett részt. Úgy Walter Rathenau kastélyaiban, mint Rockefelleréiben hiába keresi a látogató Franklin Benjámin szellemét.

Ami a *szoliditást* illeti, ez ma szintén oly alapelvek komplexuma, amelyek nem a gazdasági alany személyes viselkedését, hanem az üzleti vonatkozások lebonyolítását szabályozzák. Egy „szolid” kereskedő személyére nézve teljességgel kevesebb értékű lehet; a szolid elnevezés csupán a tőle el választottnak gondolt üzletvezetésre vonatkozik.

Mindez természetesen csak a nagy vállalatokra áll. A közép- és kisvállalkozóknál a polgári erények még ma is maga a vállalkozó jellembeli tulajdonságainak alkotó részei; itt mint személyes erények szükségszerű előfeltételei a gazdasági téren való előrejutásnak. De a magas kapitalista szellem teljes tisztaságában csak a nagy vállalatokban és azok vezetőiben jelentkezik.

A tüdővészellenes küzdelem új irányai.

Spengler K., Fuchs v. Wolfring, Hollós stb. elvei.

Tudvalevő, hogy a hazai tüdővészellenes küzdelemhez elsősorban a német küzdelem rendszerét vetjük mintául. Kétségtelen, hogy a német rendszer kritikája egyszersmind a mi küzdelemünk kritikája is, s a dolog természetéből következik, hogy a német küzdelem rendszerében rejlő minden hiba és tévedés a mi küzdelemünk sikerét is veszélyezteti, sőt, tovább menve, ami a nagylendületű és nagypotenciájú németországi küzdelemben csak tévedés, az a mi kispénzű és kisméretű küzdelemünkben elháríthatlan veszedelemmé nőhet meg. Ezt azért kellett előrebocsátanunk, mert sajnos tapasztaltuk azt a semmiképp sem menthető zárkózottságot és idegenkedést, amely intézőköreinket jellemzi, valahányszor kritikai hang szólal fel. Holott a dolgok értékét a kritika állapítja meg, s a vele szemben való ridegség és megközelíthetlenség a makacsság és az előítélet határait súrolja.

A német küzdelem váza és alapja a szanatóriumrendszer. Ezt utánozzuk vagy utánoznók mi is. Nézzük az eredményeket.

A *tüdőbetegszanatóriumok értéke a leküzdés szempontjából* nem áll arányban a hatalmas költséggel, amelyet felemésztenek. A „Reichsversicherungsamt” hivatalos statisztikája szerint szanatórium kezelésben részesült az 1910. évben: 41.262 beteg. E betegek kezelésének költségei kitétek 17,416.030 márkát. Eszerint egy beteg kezelése 382 márkába került.

Klinikai gyógyeredmény a szanatóriumok 1910. évi működéséről:

Tüdőstádium a kezelés kezdetén		Tüdőstádium a kezelés végén	
0 stadium (normális állapot)	0%	0 stadium	6%
I. stádium	54%	I. stádium	60%
II. „	35%	II. „	25%
III. „	11%	III. „	9%

Ez adatokból az tűnik ki, hogy a szanatóriumokban kezelt 41.262 tüdővésztes beteg közül a kezelés folytán 6% = 2365 beteg nyerte vissza normális tüdőbeli állapotát és 12% = 5127 állapotja javult, amennyiben enyhébb stádiumba jutott. A szanatóriumkezelés 17,416.030 márkát emésztett fel és csak 2365 beteg tüdő meggyógyítását sikerült vele elérni. Egyetlen „meggyógyított” tüdő tehát 7364 márkába, egyetlen javult tüdő 2324 márkába került! (Később ki fogjuk mutatni a „gyógyulás” és „javulás” problematikus értékét).

Az eredmény a fertőzési veszedelem korlátozása szempontjából még szomorúbb képet mutat:

A R. V. A. szakmunkája nem terjed ki a betegek köpetének bacillustartalmára. Holott nyilvánvaló, hogy az eredménynek éppen ebből a szempontból való megítélésénél (és a leküzdés szempontja csak ez lehet) ennek az adatnak elsőrangú szerep jutna, hiszen a fertőzés forrása éppen a beteg ember köpete. Másoldali, megbízható statisztikák szerint a szanatóriumban kezelt betegeknek átlag 40%-a bacillusköpő s ezeknek kb. 12–22% veszi el a szanatóriumi kezelés folytán bacillusait. Koch Róbert szerint átlag 20%-nak köpetéből sikerül a bacillust kiküszöbölni. E kulcs alapján kiszámítható, hogy 1910-ben, miután a

kezelés alatt állottak száma	41.000,
ezek 40%-a bacillusköpő, vagyis	16.000
bacillusköpő betegnek 20%-a, tehát	3.200

betegnek köpetéből sikerült a fertőzés anyagát, a bacillust kiirtani.

Ámde hivatalos adatok alapján állapítható meg, hogy Németországban a bacillusköpő tüdővésztesek száma évről-évre 800.000! Ha fel is tesszük már most, hogy adott körülmények között lehetséges volna minden beteg ember köpetét a bacillustól megtisztítani, ami már csak azért is lehetetlen, mert a III. stádiumbeli betegnek már csak átlagban 8%-a vesztetheti el bacillusait: akkor is, erre évente 1,528,000.000 márkára, vagyis mintegy *másfél milliárdra volna szükség.* A valóságban úgy fest az eredmény, hogy 17,416.030 márká költséggel Németország bacillusköpőinek *0.4%-a*, veszteti el bacillusát!

Ennél kiáltóbban nem lehetne a mai rendszer tarthatatlan és célra nem vezető voltát beigazolni.

A szanatóriumi kezelés eredménye nemzetgazdasági szempontból tekintve is hasonlóan szomorú képet mutat. Mert

Teljes munkaképességgel bírt vagy a rokkantsági törvény értelmében való csökkent munkaképességgel bírt (a normális munkaképesség $\frac{1}{3}$ része.)

A szanatóriumi kezelés

kezdetén		végén	
I. stádium	} statisztika	I. stadium	97%
II. stádium		II. stadium	91%
III. stádium		III. stadium	60%

Mint látjuk, a kezelés kezdetére vonatkozó statisztika egyszerűen hibázik! Nem fűzünk kommentárt a dologhoz. De hogy a szemre gyönyörű statisztikát megértsük, nézzünk egyéb adatok után. A „Deutsches Zentral-Komitee zur Bekämpfung der Tuberkulose” 1911. évi jelentésében olvassuk:

„Azon igyekezet elé, hogy a szanatóriumi kezelés alól elbocsátottak számára alkalmas foglalkozást közzvetítsünk, az gördít nagy akadályt, hogy ezek igen gyakran *nem teljesen munkaképesek* és félig munkaképes egyéneket még átmenetileg sem vesznek fel.”

S alább:

„Az itteni tüdőbeteggondozók vezetősége azt a tapasztalatot tette, hogy a szanatóriumokból „teljes munkaképességgel” elbocsátottak igen nagy százaléka aránylag rövid idő alatt, nagyon gyakran egy éven belül olyan mértékben esett vissza bajába, hogy újabb szanatóriumi kezelésre szorult. A „teljes munkaképesség” leggyakrabban csak papíron van meg!”

Így szól a hivatalos jelentés, amely kellő értékére fokozza le a gyönyörű statisztikát.

A szanatóriumi gyógyeredmények tartosságáról is készül kimutatás, amely azonban szintén nem tartozik az objektív statisztikák közé. Adatait nem is tehetjük érdemleges mérlegelés tárgyává, már csak azért sem, mert természetesen csak az ellenőrzés alatt maradó betegek terjed ki, s éppen az ellenőrzés alól ki vonódó betegek csoportjában tételezendők fel olyan kilengések, amelyek az egész kimutatás értékét problematikusá teszik.

Mindebből szomorúan következik, hogy a szanatóriumrendszer nem vezethet a tüdővész leküzdéséhez, mert:

1. az általa elért gyógyulások mértéke nem haladja meg lényegesen a spontángyógyulások mértékét;
2. nem eredményezi a fertőzési veszedelem jelentékeny korlátozását;
3. s nem jár gazdasági előnyökkel sem az állam, sem az egyesek szempontjából.

Hogy az illetékes német körök maguk is belátják a szanatóriumrendszer célra nem vezető voltát, az világosan kitűnik a „Deutsches Zentral-Komitee” utolsó jelentéseiből. Csak az egyes szanatóriumok privátjelentéseit jellemzi valami makacs optimizmus, amely a té-

nyekkel éles ellentétben áll. Oka egyebek mögött abban keresendő, hogy az u. n. „gazdasági eredmények” hamisítják meg a „tényleges eredmények” képét. A dolgok igazi arculatát az leli fel, aki mélyebben nyúl belé az egyoldalú, egyszempontú, tendenciózus, tehát szubjektív s ezzel már rosszhiszemű statisztikák káoszába,

*

Ahány magyar cikk a szanatóriumrendszer dicséretére íródott, mind azzal kezdte, hogy a németországi fényes eredményekre mutatott. Nem kell szociálpolitikusnak lenni, csak egyszerű értelmes embernek ahhoz, hogy ennek a gondolkodásnak téves voltát be*lássuk. Még abban az esetben is, ha a németországi tüdővészhalálozásnak igazán figyelemreméltó megjavulása (az utolsó 25 év alatt mintegy 50%-kal csökkent!) a szanatóriumrendszernek volna tulajdonítható, a kisüzem és a nagyüzem, a kisméret és a nagyméret természetrajzából következik, hogy ebből még nem sok biztatót olvashatnánk ki, sajnos csak jótékonykodási jellegű küzdelmünkre. De nem is így van! A németországi nagyszerű eredmény csak utolsó soron köszönhető a szanatóriumrendszernek. Ne feledjük, hogy a német biztosítás szervezetei csak 1910-ben 717 millió márkát fordíthatott céljaira, hogy az 1911. év végéig 362 milliót fordítottak építkezési kölcsönök alakjában a lakásnyomoruság enyhítésére, hogy a gazdag betegsegélyzőpénztárak gyakran szinte erőszakkal helyezik el szanatóriumaikba s így az izolálás után értek el számottevő eredményeket, hogy Németországban egy hatalmas és páratlan társadalmi és kulturális fejlődéssel állunk szemközt, hogy munkásjólét, köztisztaság, általános gazdasági fellendülés mind tényezői voltak annak a nagyszerű folyamatnak, amely sok egyebek közt a tüdővészhalálozás örvendetes lecsökkenéséhez is vezetett. Világos, hogy ez a nagyszerű eredmény nem tudható be egy oly leküzdési rendszernek, amelynek segítségével az ország fertőző betegeinek 0.4%-át sikerült – ideig-óráig – ártalmatlanná tenni!

*

Láttuk a szanatóriumrendszer célra nem vezethető voltát a maga kényszerítő logikájával, melynek igaza a hivatalos statisztikák színén átütött. Ezért a további küzdelemnek, ha eredményes akar lenni, más úton kell haladnia. Koch Róbertnek két. kiváló tanítványa, a davosi Spengler Károly s a danzigi Petruschky így jelöli meg ennek az útnak az irányát:

Egy tömegbetegség kiirtásának első feltétele, hogy a fertőzés forrásait betömjük. Németország évi 800.000 fertőző betege közül csak kb. 16.000 kerül el mintegy 3 hónapra környezetétől s ennek az elenyészően kis töredéknek ilyen rövid időre való izolálása 17 millió márkát emészt fel. „De a többi 784.000 fertőző izolálásának kérdése ma még megoldatlan kérdés” vallja be a Deutsches Central-Komitee zur Bekämpfung der Tuberculose.

A második feltétele a, specifikus gyógymódok általános alkalmazása, még pedig közvetlenül a betegség kezdetén, amikor még ambulanter, a foglalkozásból való kiragadás nélkül és nagyobb költségek elkerülésével keresztülvihető. Ilyen specifikumok a Koch-féle Tuberculin és a Spengler-féle Immunkörper.

A helyes leküzdési rendszer programja ebben foglalható össze:

1. A tüdővész mint tömegbetegség a mértani haladvány törvényei szerint terjed, a leküzdésnek is hasonló törvény szerint kell haladnia.

2. A tuberkulózis eredményes leküzdéséhez szükséges:

a) a fertőzés korlátozása, a nehéz fertőzött izolálása után;

b) a kezdeti stádiumok gyógyítása.

3. A tuberkulózis racionális leküzdése csak a specifikus gyógymódok általános alkalmazásával képzelhető el. Specifikusan kezelendők:

a) a nehéz betegek: kórházakban, menhelyeken, üdülőhelyeken, barakokban;

b) a könnyű, kezdeti betegek ambulanter, a lehetőséghez képest foglalkozásuk fentartása mellett;

c) a tüdővész-gyanúsak hasonlóan ambulanter, praeventive.

4. A tapasztalás azt mutatta, hogy a szanatóriumi rendszer a tuberkulózis eredményes leküzdésére nem alkalmas; hogy az legyen, akkor óriási összegekre lenne szükség, hiszen minden egyes szanatóriumi értelemben „gyógyult” tüdő 7364 márkába kerül.

5. A tüdőbeteggondozó-rendszer sem lehet, eredményes mindaddig, amíg a gondozók nem alkalmaznak specifikus terápiát; a legtöbb család, amelyre a gondozás kiterjed, már áldozatul esett, a tuberculotikus fertőzésnek.

Így szól a szociális lelkiismeretű orvosok terveze. És bizonyos, hogy a tuberkulózis leküzdésének kérdése szociális lelkiismeret, híján nem oldható meg. „Nem volt még kor, amelyet jobban áthatott volna a szociális kötelesség imperativusa” írja dr. Kaufmann, a német birodalmi biztosító hivatal elnöke. „Az a forrongás, amely Magyarország demokratikus átalakításáért folyik s amely hivatva lesz hazánkat a nyugati kultúrállamok sorába illeszteni, éreztetni fogja e téren is a maga üdvös hatását” bizakodik dr. Hollós József, a tüdővészellenes küzdelem egy kipróbált harcosa.

Ha lesz állam, amely a tuberkulózis ellen való küzdelmet feladatul vállalja, ha lesz meggyőződés, hogy hadihajónál a kórház fontosabb, hogy templomnál a munkáslakás égetőbb szükségesség, hogy az alkoholizmus okozta kár nagyobb, mint a kocsmák vasárnapi üzeme hajtotta haszon: akkor, és csak akkor, eredményes lehet a küzdelem. De addig is kritikával és meggondolással kellene élni s nem csukott szemmel a szélbe szórni koldusfilléreinket!

Várady István.

Népbiztosítási kísérletei hazánkban.

Írta: dr. Gärtner Henrik.

A rokkantsági és agkori biztosítás elsőrendű szociálpolitikai feladatát a magyar állam mindeddig nem vette programmba. A privat iniciativa azonban már 20 évvel ezelőtt nekivágott e hatalmas problémának, m. p. bámulatos merészséggel és látszólag rendkívüli sikerrel. Megteremtette ugyanis a *Magyarországi Munkások Rokkant- és Nyugdíjjeletét*, mely megalakulása évében mindössze 692 tagra vitte fel, de 1912 végén már 165.000 taggal, az egész országra kiterjedő sűrű fiókhálózattal, 9,931.000, korona vagyonnal dicsekedhetett, rokkantsegélyezésre pedig tíz év alatt 2,388.566 koronát, ebből 1912-ben 752.000 koronát fizetett ki. Az utóbbi években állandóan 20–25.000 taggal szaporodik évenként. Valóban impozáns számok!

Még kápráztabb az eredmény, ha tekintjük, hogy mily csekély járulék ellenében, mily fényes szolgáltatmányokat nyújt az egyesület, és milyen liberális feltételek mellett.

Az egyesület alapszabályai szerint *tagul* korkülönbség nélkül minden 14 éves életkort betöltött férfit vagy nőt vesz fel, akinek rendes keresetforrásul szolgáló foglalkozása van és heti 20, 24, illetve 30 fillér tagsági díjért tíz évi várast idő leteltével beálló munkaképtelenség esetében rokkantségi díj, 40 évi tagsági díj tekintet nélkül a tag munkaképességére, nyugdíjai fizet a következő táblázat szerint:

Rokkantségi díj hetenkint:

	I. oszt. (20 fill.)	II. oszt. (24 fill.)	III. oszt. (30 fill.)
10 évi tagság után	K 8.40	9.80	11.90
15 „ „ „	„ 9.—	10.50	12.75
20 „ „ „	„ 9.60	11.20	13.30
30 „ „ „	„ 10.80	12.60	15.30
35 „ „ „	„ 11.40	13.30	16.15
nyugdíj:			
40 évi tagság után	„ 12.—	14.—	17.—

Aki tehát heti 30 fillért, évi 15 korona 60 fillért, tíz év alatt mindössze 156 koronát fizet be, ha ez idő leteltével munkaképtelenné válik, évi 618 korona 80 fillér segítséget kap, ami *egy év alatt négyszerese annak, amit 10 év alatt befizetett.*

Ezek a szolgáltatmányok annál meglepőbbek, inerte sehol a világon csak megközelítőleg ilyen kedvező arányt a biztosítási járulékok (díj) és rokkant-, ill. agkori járadék közt nem találunk. Elég összehasonlítani pl. a németbirodalmi és az osztrák nyugdíjtörvény megfelelő kategóriáival. A *Magy. Munk. R. és Ny. 11. osztályában* a heti befizetés 24 fillér, 20 év alatt a befizetés 249 kor. 60 fillér; ezért nyújt 20 év múlva 582 korona 40 fillér évi segítséget; az osztrák törvény szerint 24 fillér befizetés mellett 20 év múlva a rokkantjáradék: évi 198 korona, a németbirodalmi törvény szerint 24 fillér heti befizetés mellett az évi járadék 199 korona 68 fillér. Itt azonban számba veendő, hogy ezekben a járadékokban befoglaltatik az az 50 márká, mellyel a német és az a 90 korona, amellyel az osztrák állam minden egyes biztosított segítéséhez hozzájárul.

Ezek előtt a nagyszerű eredmények előtt önként felvetődik a kérdés: hogy miből képes az egyesület ilyen páratlan teljesítményekre? Mihelyt azonban számíthatni kezdünk, szétfoszlik a nagyszerűség nimbusza és rögtön észrevenni, hogy az egészség duzzadó pírja csak külszín, mely egy nagyon beteg szervezetet takar. Kiderül ugyanis, hogy ezen intézmény a naiv dilettantizmus alkotása, mely minden statisztikai és matematikai alap nélkül épült és amely, bár kezdetől fogva leplezett deficittel működött, csak azért nem dőlt össze, mivel a tíz évi carentia-idő után, mely alatt az egyesületet semmiféle kötelezettség nem terhelte, az eddigi tíz évi segélyezési időszakban az új tagok belépése oly nagy arányokat öltött, hogy az új tagok tagdíjai bőszes fedezetet nyújtottak a régiek évjártok rokkantjainak nyújtandó segélyezésre. 1902-től 1912-ig a tagok száma 21.730-ról felszökött 165.000-re. De a taglétszám szaporodásának ezen progressziója természetesen előbb-utóbb meg kell, hogy szűnjön — sőt máris szűnőben van — és így ezzel, mint állandó tényezővel, számolni és ilyféle arányra alapítani a kalkulációt nem szabad. Annál kevésbé, mivel bármily rohamos a taglétszámának növekedése, a rokkantok számának növekedése még rohamosabb és ehhez képest a segélyezések mérve is. A fejlődésről áttekintést nyújt a következő táblázat, mely beszédesebb minden hosszas fejtegetésnél:

1903-ban amikor az egyesület megkezdte a segélyezést,

a taglétszám	rokkantak száma	emelkedés % -ban	a megfelelő tagainak % a	a segély-összeg emelked.
28,781	2 1/2		3 1/2	
1904 8% kal esőkken	42	75%	1894-i 4 1/2	430%
1905 17 „ emelkedett	59	40 „	1895-i 3 1/2	59%
1906 33 „ „	120	103 „	1896-i 4	69%
1907 34 „ „	241	100 „	1897-i 4	112%
1908 31 „ „	370	54 „	1898-i 5 1/2	72%
1909 30 „ „	552	49 „	1899-i 5 1/2	51%
1910 27 „ „	784	42 „	1900-i 6	40%
1911 17 „ „	1075	66 „	1901-i 6.6	50%
1912 16 „ „	1446	35 „	1902-i 6.6	52%

A tagok létszáma 1903 óta kb. meghúszszorozódott, a rokkantok száma ellenben meghatvanszorozódott; az 1895-i tagok száma 1902-ig tizenháromszorozódott, ezen évjárat segélyezése pedig meghúszonnégyszereződött.

De még világosabban látjuk a helyzetet, ha a segélyezések és vagyongyűjtés konkrét számadatait szemügyre vesszük. Az egyesület fennállása első 10 éve alatt (1893-1902), mikor az adminisztráció költségén kívül egyáltalán nem volt kiadása, 765.000 kor. vagyont gyűjtött. Ezen tíz évjárat rokkantjaira 1912-ben, azaz az első évben, melyben mind a tíz évjárat' igényjogosult lett, 753.000 korona segélyt költöttek. Tehát *egyetlen év segélyezése annyit emésztett fel, mint amennyi a tíz év alatt összegyűjtött egész egyesületi vagyon.* Az 1912 végéig kifizetett összes segély pedig, melyben csupán csak az 1902-ik évig belépett tagok részesedtek, 2,388.000 koronát tesznek, többet, mint amennyit az egyesület 14 év alatt, az 1902-ikinek kétszeresére felemelkedett taglétszám mellett, vagyonban szerezni képes volt (1906 végén ugyanis vagyon 2,370.000 korona volt). Minden évjárat rokkantsági jogosultságának kezdetekor már négy évre előre el van költve . . . nem a kamat és vagyonszaporulat, hanem maga az egész tőke, a jövődönék rezervája.

Ezen lehetetlen csodálkozni, sőt természetesnek kell találni, ha egybevetjük a tagok által fizetendő járulékokat a szolgáltatmányokkal. Elég a 3 fizetési osztály közül a harmadikat vizsgálni, melyhez a tagok túlnyomó többsége tartozik. Ebben az évi járulékok 15 korona 60 fillér, tehát ezer tag egy évi befizetése 15.600 korona, tíz évi tőkebefizetés 156.000 korona. Minthogy az adminisztráció legalább is a kamatjövendőt fel-emészti, 1000 tag tíz év alatt legfeljebb 156.000 korona vagyont gyűjthet. A tizedik év leteltével megkezdődik a rokkantjáradékok folyósítása.

Ezzel az időponttal teljesen megszűnik a további vagyongyűjtés lehetősége, mert a rokkantjáradék összege mindjárt az első évben, 6.6% rokkantok számátva, ami nem sok, 66 tag számára, a 618 korona 80 fillér, = 40.840 korona 80 fillér, míg az ezerből fenmaradá 934 fizető tag befizetése, a 15 korona 60 fillér, mind-össze 13.570 korona 40 fillér; tehát a szükséglet háromszor akkora, mint a tagok befizetése. De még ez is csak theoretice van így: valósággal sokkal rosszabb a helyzet. Az egyület által publikált statisztika szerint ugyanis az 1895-1901-ig belépett 18.904 tag közül 1911 végéig 54.6% töröltetett vagy meghalt, 7% rokkanttá vált és csak 38.4% maradt meg fizetőnek. Eszerint a szükséglet 70 tag számára 43.316 korona, a befizetés ellenben 384 X 15.6 korona = 5990 korona 40 fillér, azaz: a szükséglet minimo calculo (mert csak a legalacsonyabb járadékokat számítottuk, holott magasabbak is vannak) *hét-szer akkora, mint a jövedelem.* Ha nem is rosszabbodnék ez az arány évről-évre (pedig elkerülhetetlenül rosszabbodik), akkor is csak

egy hetedrészig van reális fedezet a rokkantak segélyezésére, $\frac{6}{7}$ részéért pedig hozzá kell nyúlni – a gyűjtött vagyon hamaros összeolvadása után – az új tagok befizetésihez.

Ilyen alapon építeni fel ilyféle intézményt csak a matematika elemeinek ismerete nélkül lehetett. Hogy ilyesmibe matematikusnak is kell hogy beleszólása, legyen, arról az egyesület 19 éven át egyáltalán nem akart tudomást venni és csak a 20-ik évben fordult szakemberhez, Goldzieher Károly tanárhoz. Az ő referátumát azonban, mely szerfelett tanulságos lenne, az egyesület közelfekvő okokból nem tette közzé, de hogy igyekezik azt figyelembe venni, kitűnik abból, hogy reformokat tűzött napirendre. Ezeket azzal indítja meg, hogy némely kategóriában korhatárt szab meg és – ez a legfontosabb – az illetéket mind a három osztályban heti tíz fillérrel emeli. Minthogy ez az emelés nem több mint 35-50%, a fedezet nélküli hiány azonban, mint előbb láttuk, 3-600%, ez a reform sem hozhatja a bajok orvoslását és csak úgy jöhet számba, ha első lépés, melyet fokozatosan mind mélyrehatóbb reformok követnek.

És itt lehetetlen elnyomni azt a megjegyzést, hogy ennek az egyesületnek az esete milyen szomorúan jellemzi közállapotainkat. Hogy laikus emberek a tudatlanság szárnyaló könnyelműségével matematika-mentesen nekivágnak egy ilyen hatalmas problémának és csak végszükségben fanyalodnak rá matematikus tanácsának igénybevételére, az némileg érthető. De hogy az állam felügyeleti jogát és törvényes ellenőrzési kötelességét oly könnyen veszi, hogy ily fajta, megengedjük, hogy jóhiszemű, de azért nem kevésbé káros, népbolondítást nemcsak tűr, hanem még asszisztál neki, az égbekiáltó botrány. Az állam, megelégedve azzal, hogy az egyesület alapszabályai a formai követelményeknek megfelelnek, jóváhagyta, mitseim törődve azoknak jóval fontosabb materialis tartalmával, ha az egyesület további sorsával sem törődött, annyira, hogy még arról is megfeledkezett, hogy törvény szerint őt évenként a matematikai mérleget be kellene kérnie és felülvizsgálja. Sőt mindezen súlyos mulasztás betetőzéséül a belügyminisztérium, midőn kívülről az egyesület ügyeinek megvizsgálására szorították, vizsgálata eredményéül *egészségesnek és életképesnek* nyilvánította ki az egyesületet mai szervezetében. Ha így még az arra hivatott hatóság sem látta meg azt, amit első sorban keresnie és látnia kellett volna, nem szabad csodálkozni azon, hogy más tényezők még felületesebbek, és hogy nálunk a jótékony és nemes szándék cégére alatt a legnagyobb kártevés is garázdálkodhatik. Miután a kormány 1907-től kezdve szubvencióval támogatja az egyesületet „közhasznú hivatásának erkölcsi elismeréséül és miután az 1907-iki nemzetközi balesetügyi és munkásjóléti kiállításon állami aranyéremmel tüntették ki: kit lephet meg, hogy számos megye, város, testület, előkelőség állandó segélyes és hathatós propagandával támogatja? Legutóbb igen neves és közzgazdaságilag iskolázott képviselők is pártolták az egyesületet, anélkül, hogy fáradságot vettek volna maguknak, behatolni ezen egyesület szervezetének ismeretébe, hogy meglátták volna, mennyire karrikatúrája ez egy nemes eszmének. S éppen az, amire az egyesület hivalkodva támaszkodik: kifogástalan működése a segélyezés terén, csak súlyosbítja a bajt. Mert minél több és minél nagyobb segélyeket folyósít, annál inkább kompromittálja azt a szép eszmét, melyet szolgálni hivatott lett volna: népünket a takarékoság és kölcsönösség elveivel a saját jövődjéről való gondoskodásra szoktatni, nevelni. Az általa

nyújtott lehetetlen szolgáltatmányok lutri-nyeremény jellegükkel meggyökereztetik a népben azt a tévhiedelmet, hogy néhány fillér befektetéssel valóban lehetséges magának gondtalan megélhetést a rokkantság és aggkor napjaira biztosítani. Az 1912-iki jelentés adataiból találokra, kiragadva egy példát, ott találjuk Gasparik József gázfejlesztőt, aki tíz évi befizetés után megrokkánván, egészben 156 korona befizetés fejében eddig nyolc év alatt 5914 korona 30 fillér segélyt húzott. Ilyen példák tömegesen akadnak: az 1907-ik évi rokkantállomány 241 volt. Ezen 241 ember közül 1912 végén még 153 húzott járadékot és köztük 90 egyén eddig is 3500 koronánál magasabb összegeket (egész 6000 koronáig) vett fel. Ilyeneket látva, az egyszerű emberekben szükségszerűképp ébredni és megszilárdulni kell annak a gondolatnak, hogy szükségtelen takarékoskodni, hisz heti potom 30, sőt 20 fillérért ilyen mesésen lehet jövőjét biztosítani. Ha másért nem, már ezért is végtelenül kárhözatosnak kell ennek az egyesületnek eddigi működését ítélni és a lutrival és totalizatóriái egy sorba helyezni.

Hogy ne ezzel a bántó akkorddal végezzük ismeretűsünket, az egyesületnek ügyesen szerkesztett jelentéseiből, melyek sok érdekes adatot tartalmaznak, ideiktatunk két tanulságos összeállítást, mely általánosabb érdeklődésre számot tarthat.

Rokkantak száma.

A foglalkozási ágazat szerint	1912. végén	Az 1791 rokkant-hoz viszonyítva %ban
Vas- és fémipari munkások	312	17.42
Faipari munkások	81	4.52
Bőripari munkások	36	2.01
Könyvnyomdai munkások	74	4.13
Más ipari szakmunkások	93	5.19
Géppel és kazánal foglalkozó munkások ...	66	3.68
Gyári segédmunkások és ipari napszámások	106	5.92
Bányász és bányaal alkalmazottak	98	5.47
Különféle foglalkozásuak	115	6.43
Önálló iparosok és vállalkozók	174	9.72
Köz- és magántisztviselők	22	1.23
Hivatal-, iskola-, postaszolgák	20	1.12
Vasuti alkalmazottak	173	9.66
Hajózási alkalmazottak	61	3.41
Gazdasági alkalmazottak	35	1.95
Ipari munkásnők	101	5.64
Önálló foglalkozásu nők	14	0.78
Szakácsnő, gazdasszony, cseléd stb.	50	2.79
Különféle foglalkozásu nők	28	1.56
Földmiv. napszámások	5	0.28
Saját háztartást végző nők	127	7.09
Összesen	1791	100.00%

Kimutatás arról, hogy az 1791 rokkant hány évi tagság után vette igénybe a rokkantsegélyt.

Tagsági évek száma	férfi	nő	együtt	az 1791 rokkant-hoz viszonyítva %ban
10	686	198	884	49.36
11	267	48	315	17.59
12	186	38	224	12.51
13	122	21	143	7.98
14	84	8	92	5.14
15	69	6	75	4.19
16	30	5	35	1.95
17	9	1	10	0.55
18	8	—	8	0.45
19	5	—	5	0.24
	1466	325	1791	100.00%

SZEMLE.

A mezőgazdasági vámvédelem agrárius és „merkantilista” megvilágításban.

1. Az agrárius álláspont népszerű modorban irt összefoglalását tartalmazza a „Mezőgazdaságunk védelme”. „A földművelő Magyarország létkérdése” című füzet, amelyet a Gazdaszövetség szerkesztősege adott ki. A hangzatos előszóból megtudjuk, hogy agráriusaink, közöttük a nagybirtokosok is, akik teljes érdeksolidaritásban állanak a kisbirtokos parasztsággal, ma igen szorongatott helyzetben vannak Magyarországon és végső veszedelem fenyegeti őket. A magyar földművelő nép a történelem tanulsága szerint már a múltban is több ízben forgott nagy veszedelemben, amikor ellenséges hadseregek inváziója fenyegette. A mai állapot amattól semmiben sem, azaz hogy – pardon – csak egy pontban különbözik. Nevezetesen: „Hajdan a mi dicső őseink . . . véres kardot hordtak körül az országban, ha külső ellenség fenyegetett, ma a véres kardot ez a kis füzet helyettesíti a maga holt betűivel, amelyek azonban . . . lángra gyújtják a szíveket.” – Nézzük meg, hogyan. Az alapfogalmak elmagyarázása után a füzet arra tanít meg bennünket, hogy a vámvédelem célja a termelő osztályt olyan helyzetbe hozni, hogy az tudjon eleget termelni és emellett megtalálja a maga tisztességes, becsületes polgári hasznát. A védővámok jelentősége abban áll, hogy az állam megvédelmezi velük saját termelőit az olcsóbban termelő külföld versenye ellen. A szabadkereskedelem azért lenne méltánytalanság, mert a vám egy neme az adónak, amit arra a külföldre vetünk ki, aki itt valamit eladni akar és ha a magyar gazda az ország háztartásának költségeihez adójával járul hozzá, méltányos, hogy – a vám révén – az állatait és gabonáját ide küldő balkáni gazda is megadóztassák. Ezért volna nagy igazságtalanság a Balkán vámsorompóit megnyitni. Ez az egyébként igen érdekes elmélet egy kis hibában szenved. Az egyik az, hogy a vám az elméleti és gyakorlati közgazdasági szaktekintélyek véleménye szerint olyan adó, amely a belföldi fogyasztóra nehezedik, fogyasztási adó és nem a külföldi termelő fizeti. Mert a vám hatása – és ép ezen hatása miatt kívánatos az agráriusok szemében – hogy az árakat magasabbra emeli, mint aminők lennének, ha a kisebb termelési költségek mellett termelő balkáni gazda vámentesen hozná be az áruát. De neki az eladott áru egység után ugyanakkora haszna lesz, mint volt azelőtt, ő csak annyiban vészit, hogy kevesebbet hozhat be; de a vámemelkedésért az áremelkedés kárpótolja, amelynek terhét a belföldi fogyasztó viseli, ez az elemi igazság halomra dönti az egész agrárius méltányossági és igazságossági elméletet. De hát ők azért még nem fognak kétségbe esni, mert a mezőgazdasági vámvédelem nem csak méltányossági, hanem célszerűségi alapon is nyugszik, úgymint:

1. A mezőgazdaság a külföldi verseny következtében összeroppanna. 2. Mi Németország vámpolitikájához vagyunk kénytelenek alkalmazkodni. Ez a második elv – azt hisszük – csak ideiglenes természetű és ha Németország a progresszív pártok meggyőződésével kapcsolatban felhagy merev védővamos politikájával, a mi agráriusaink is el fogják ezt az elvet ejteni. 3. A közös vámterületen az iparcikkek régóta élvezik a védelmet; a mezőgazdaság joggal követelheti a védelmet, nehogy az iparcikkek árának egyoldalú emelkedése a mezőgazdasági cikkek árának csökkenésére vezessen.

Érdekes, hogy ezt azok mondják, akik szerint a vámvédelem nem okoz drágulást. 4. A vámvédelem nemzeti érdek, mert ha a gazdának pénze van, jól megy mindkinek. 5. Honvédelmi érdekek is követelik a mezőgazdasági vámvédelem fentartását, mert ha egy ország élelem tekintetében külföldre szorul, a legnagyobb veszedelemben jut háború idején.

A külföld példája is a vámvédelem mellett szól. Angliával nem érdemes bővebben foglalkozni. Mezőgazdasága tönkrement és a pusztulás útján van. Ott ugyan egy Lloyd George nevű úr más eszközökkel akarja a mezőgazdaságot felvirágoztatni, de hát evvel – úgylátszik – nem érdemes foglalkozni. Franciaország igen jól viseli magát. A szerzőnek azonban nem tűnt fel, hogy természetlagon a védelem dacára relative alacsonyok. Amerika most már nem valami szerencsés példa. Németország azonban még mindig kitűnően viselkedik.

Nálunk a Darányi-féle kiegyezés mentette meg a hazát. Ennek köszönhető a mezőgazdaság fellendülése, továbbá, hogy már tudunk befektetni, állattenyésztésre áldozni stb. Minden rés, amelyet a mezőgazdasági vámvédelmen ütnek, fenyegeti az agráriusok és így közvetve a haza érdekeit is. A legnagyobb veszedelem lenne az élőállatbehozatal, különösen a Balkánról. Miért? Azért, mert 1. A magyar marha árát csökkentené. 2. Ragályos, betegségek – így a keleti marhavész – hurcoltatnának be hozzánk. 3. A Németországgal kötött kereskedelmi szerződés értelmében Németország jogosítva van azonnal elzárni előlünk a határait, ha csak egy keleti marhavész eset is fordul elő nálunk.

Az őrlési forgalom sem kell az agráriusoknak, mert a kereskedelem az őrlési forgalmat arra használta fel, hogy a budapesti raktárakban nagy mennyiségű olcsó balkáni búzát halmozott, össze a gabona árának leszállítása érdekében, ami természetesen a halálos bűnök közé tartozik. Mert az agrárius princípium – ellentétben a modern kapitalista elvvel – úgy hangzik, hogy nagy haszon, kis forgalom. A kikészítési eljárás ellen ugyanúgy érvelnek, mint az őrlési forgalom ellen. Ugyanily alapon nyugszik a hus és árpabehozatali jegyek iránti antipátiájuk.

Végül van még egy nemzeti színű szalagba csomagolt elvük: a paritás a vámvédelemben. A gondolat körülbelül az, hogy az agrár vám magyar vám, az ipari vám osztrák vám, és a paritás csak akkor áll fenn, ha a magyar vám is oly magas, mint az osztrák. Azonban Magyarországon nem csak készítenek kenyeret és húst, hanem esznek is és erről úgy látszik megfeledezett a füzet írója.

Ami a kis- és nagybirtok viszonyát illeti, itt csak a rosszmájú merkantilisták láthatnak érdeklentéket. A vámvédelem t. i. elsősorban a kisbirtok érdekében áll, mert a nagybirtokos a gazdasági válságok különböző tüneteinek között megállhatja a helyét, míg a kisbirtokos létérdeke szól a magasabb terményárak és a magasabb állatárak mellett, amelyeket csak a vámvédelem biztosíthat, ismét az a vámvédelem – a logika mesés – amely nem oka a drágaságnak. Nem oka t. i. azért, mert állatállományunk bámulatosan fejlődik (!) olyannyira, hogy nincs is annyi hús, amennyit meg tudnánk enni, amire mutat állat kivitelünk fejlődése és az a körülmény, hogy a budapesti vágómarhavásárról a felhajtott állatok nagy részét mindig visszahajtják. Hol van hát itt szükség külföldi behozatalra? Irótársunk itt ismét nagy hasznát vette memóriája gyengeségének. Megfeledezett t. i. arról, hogy Magyarországon a hús nem azért nem fogy el, mert nem bírja a

gyomrunk, hanem azért, mért a zsebünk nem bírja, mert – részben a vámok előidézte drágaság következtében a lakosság nagy része hetenként egyszer, kétszer vagy még ritkábban eszik húst. Az agráriusok szerint a drágaság okai másutt keresendők. Előidézői: 1. A közvetítés túltengése is. – Ez valóban igaz. 2. Az ipari munkabérek emelkedése, amely általános drágaságot idéz elő. – Itt részben az okot tévesztik össze az okozattal. – 3. A városok elhibázott vásáruji politikája. 4. A kartellekbe lépő osztrák gyárosok. – Ez is igaz. Csak az nem igaz, hogy abból, hogy a drágaságnak más okai is vannak, az következne, hogy a vámvédelem nem oka.

Még csak a védelmi „paritás” kérdéséhez akarunk néhány szót szólni. Ha fel is tesszük ugyanis, hogy a szerződéses vámterületen életbeléptetett mezőgazdasági vámvédelem paritásos helyzetet teremtett a magyar mezőgazdaság és az osztrák ipar között, nem hozta mégis létre a paritást a magyar mezőgazdaság és a magyar ipar között. Mert míg a magyar mezőgazdaság elveti azon előnyöket, amelyeket az itteni monopolisztikus helyzet, a biztos osztrák piac és az Ausztriában előállított olcsóbb iparcikkek és gépek neki nyújtanak, addig a magyar ipar egyfelől ki van szolgáltatva az osztrák ipar konkurenciájának, másfelől a nyers anyagokat és a számítások fentartásához szükséges mezőgazdasági termékeket az agráriusoktól diktált magas áron venni.

Az u. n. „merkantilista” álláspont egyik legalaposabb képviselője, dr. Katona Sándor, a „Kereskedelem és Vámpolitika” című múlt héten megjelent tanulmányában szintén foglalkozik több fejezetben a mezőgazdasági vámvédelem kérdésével és benne igen sok olyan adatot találunk, amelyek az agrárius álláspont-ról mondott bírálatunkat kiegészítik. Tekintetbe véve azt, hogy Magyarország lakosságának többsége a mezőgazdaságból él meg, Katona – igen helyesen – óvatosan kerüli rövidlátóan egyoldalú érdekek előtérbe helyezését. Igen helyesen tartja szem előtt, hogy „Hazánkban a mezőgazdasági termelés oly fontos érdek, amely mellett más érdekek eltörpülnek”. Ha ennek ellenére mégis teljesen más álláspontra helyezkedik, mint az előbb ismertetett agrárius felfogás hívei, annak okai a következők: „Az agrárvámok, eltérőleg az ipari vámtól, nem csak nem idézik elő, de nem is célozzák a mezőgazdasági termelés fejlesztését. Az agrárvámok nem az intenzívebben termelő, fejlett mezőgazdaságokkal szemben védik a hazai termelést, hanem a nagyon extenzív gazdaságot űző európai és tengerentúli államok versenyével szemben. Ezek az országok nem azért termelnek olcsón, mert sokat produkálnak, hanem mert olcsó és korlátlan földterület áll a rendelkezésükre, ami az extenzív gazdálkodást lehetővé teszi. A vámok ezeket az előnyöket vannak hivatva paralizálni az árak emelése által, de ezeket a különbségeket megszüntetni nem képesek. A fejlettebb kultúrájú ország mezőgazdasága sohasem érheti el azt az előnyös termelési helyzetet, amelyben versenytársa van.” Evvel a versenyyel szemben egy védekezési mód van: intenzívebb termelés. Ámde a vámvédelem nem hogy intenzív termelésre ösztönözne, hanem éppen az extenzívebb gazdálkodás fentartásához nyújt segédkezet. A mezőgazdasági vámok célja a nagyüzemi tulajdonosok részére az extenzív gazdálkodás fentartását lehetővé tenni, mert ez az üzemtípus csak nagy áldozatok árán tud intenzívebb gazdálkodásra áttérni. Így p. o. a 80-as évek agrárkrízise a kis- és törpebirtokost egyáltalában nem érintette. De nagy mértékben sújtotta a nagyüze-

mek tulajdonosait. Nálunk az alacsony gabonaárak korában, midőn még agrárvámvédelmünk nem volt kiépítve, nőtt a bevetett terület, a hektáronkénti átlagos termés és épen az utolsó években tapasztalható stagnáció különösen káros a vámvédelem az állattenyésztő kisgazdákra, akik a fogyasztásra szánt gabonát, valamint a takarmányt magas áron kénytelenek venni. Marhaállományunk 95 óta igen kis mértékben szaporodott, a sertéslétszám csökkent, a loállomány stagnál. A szerző meggyőzően bizonyítja a vámok drágító hatását, kimutatva a hazai és a vámentes külföldi piaci árak emelkedése közötti különbséget. Statisztikai adatokkal igazolja, hogy miként emelte az őrlési forgalom a liszt árát.

Dr. Vajda Mihály.

A jubiláló Budapest összehasonlító statisztikája.

Alig lehet valami biztatóbbat és fölemelőbbet elképzelni, mint amilyenek azok a számadatok, amelyeket a jubileumi díszközgyűlésen Bárczy István felsorakoztatott annak a demonstrálására, hogy mivé lett a 40 év előtt egyesített két kis város e négy évtized alatt. Rekapituláljuk mégegyszer ezeket az adatokat a maguk tiszta számszerűségükben, elhagyva mellőlük azokat a lelkes reflexiókat, amelyeket a jubiláns főváros örömet és büszkeségét a maga személyében megtestesítő polgármester hozzájuk fűzött:

1874-ben 9300 épülete volt Budapestnek, ma 18.000. Az épületek négy ötödrésze akkor földszintes volt és csak 2%-a 3–4 emeletes, ma pedig 3370 a 3 és 4 emeletes épületek száma, a földszinteseké pedig lefogyott 80%-ról 50%-ra. A 3. és 4. emeleten 1874-ben 17.000 ember lakott, ma 387.000. A lakások száma 1880-ban 72.000 és a szobáké 91.000, ma a lakásoké 180.000, a szobáké 327.000.

A Budapesten épült házak építkezési költsége 1874-től 1912-ig 1800 millió koronát tesz ki, melynek hozadéka 181 millió korona volt 1912-ben. A közigazgatási épületek értéke 1874-ben 1,300.000 forint volt, a maiaké meghaladja a 20 millió koronát.

A lakosság száma e 40 év alatt 300.000-ről 930.000-re emelkedett. Európa egyetlen városában ilyen arányú lakosságszaporodás nem mutatható ki, mert amelyek lakosság száma hasonló arányban növekedett, ott a szomszédos községek bekapcsolása játsza a főszerepet a gyarapodásban. A fővárossal már szervesen együtt élő községek bekebelezésével Budapest lakossága meghaladná az 1.2 milliót.

1874-ben Budapest volt Európa nagyvárosai között a 16-ik, ma a 9-ik. London, Párizs, Berlin, Bécs, Szent-Pétervár, Moszkva, Konstantinápoly, Hamburg, Budapest. Elhagyta azóta fővárosunk maga mögött Liverpoolt, Glasgow-t, Nápolyt, Manchestert, Birminghamot, Madridot, Lyont, Marseillet és ha a környék bekebelezése megtörténik: Hamburgot is. Ha tehát Kelet-Európa három nagy városától Pétervártól, Moszkvától és Konstantinápolytól eltekintünk, elmondhatjuk, hogy London, Párizs, Berlin és Bécs után a civilizált Európa legnagyobb városa Budapest.

	1874-ben	1912-ben
A közoktatásügyi kiadások összege		1½ millió K30 millió K
Az iskolák száma	100	368
Az osztályok száma	385	2.961
A tanulók száma	17.500	99.500
A tanerők száma	300	3.455
Az iskolaépületek becsértéke	4 millió K	61 millió K

Ezenkívül 1913-ban volt 108 kisdédóvó, 50 gazdasági és háztartási iskola, 5 ipariskola, 4 felső kereskedelmi iskola fiuknak, 1 leányoknak, 11 szaktanfolyam leányok részére, 77 iparostanonciskola, 7 kereskedőtanonciskola, 2 felsőbb leányiskola, 1 leánygimnázium és a következő tanfolyamok: Tanulók részére: női ipari házi szövőtanfolyam, háztartási tanfolyam, cselédképző-intézet, zenetanfolyamok, háziipari kísérleti szövő- és varró-tanfolyam. A tanítószemélyzet részére: háztartási gyakorlati tanfolyam, piperemunka-tanfolyam, berlini pamutmunka, szőlő, ének-, elemi rajz-, torna-, általános irányú ipari rajztanfolyam, szakirányú ipari rajztanfolyam, mentő-, tűzoltó-, méhészeti, gyógypedagógiai, gazdasági tanfolyam, pedagógiai szeminárium,

	1874-ben	1912-ben
A kórházak száma volt	27	67
Az ágyaik száma	4000	13.000
A beteglétszám	33.000	137.000
A főváros közjótékonyági kiadásai	117.000 K	1,174.000 K
A gázgyári főcső hossza	107.000 m	701.000 m
Nyilv. lámpa	3.071	28.000
Magánláng	57.000	469.000
Városi gázfogyasztás	1½ millió m ³	14 millió m ³
Magánfogyasztás	5 „ „	58 „
Vasúton és hajón érkezett	1¾ „ ember	49 „ ember
Közúti vasúti forgalom	7 „ „	119 „

Szociális és közművelődési intézmények, amelyeknek 40 év előtt nyomuk se volt: a 65.000 négyszögölnyi most létesülő fővárosi bérkerttelep, a hatóságai útbaigazító hivatal, a városi étkező, melegező szobák, foglalkoztató műhelyek, népkonyhák, ingyenes orvosi, szülésznői segély, ingyen gyógyszerrendelés, az újjáalakított állatkert és a fővárosi könyvtár.

A halandóság 1874-ben 43 ezrelék volt, 1912-ben már csak 19, az itt elhalt idegenek leszámításával pláne 16. Az átlagos életkor 1874-beni 21 év, ma 33½ év. Az 5 éven felüliek átlagos halálozási kora volt 1874-ben 41½ év, 1912-ben 47 év.

Az egyesítéskor 10 millió korona fedezte a főváros összes szükségleteit, az 1914. évi költségvetés összege 115 millió korona. A vagyontétel 107½ koronáról 645 millió koronára emelkedett és ha a teherterét is figyelembe vesszük a tiszta vagyon volt 1875-ben: 81.3 millió korona, 1912-ben 287.2 millió korona. vagyis a nettó vagyongyarapodás: 206 millió korona. Végül a főváros hivatalaiban és intézeteiben alkalmazottak száma, beleszámítva az altiszteket, szolgálókat és állandó munkásokat is, 1874-től 1912-ig 1510-ről 8543-ra emelkedett, még pedig a közigazgatási tisztviselők és hivatalnokok száma 523-ról 1987-re, a közoktatási személyzet pedig 410-ről 3934-re. A többi a különféle üzemekre esik. A személyzeti kiadások összege 1874-ben 2½ millió kor., 1912-ben kövessé hián 23 millió korona.

Oszták törvényjavaslat a munkanélküliség ellen.

Több oszták képviselő javaslatot terjesztett a parlament elé a szakszervezetek által bevezetett munkanélküliség ellen való biztosításnak állami támogatása tárgyában. A javaslat szerint mindazok az alkalmazottak, akik valamely munkanélküliség esetére segélyeket kiutaló organizációnak a tagjai, jogosítva vannak e se-

gélyek 50 százaléka erejéig az államtól is támogatást követelni. Az állami segély ugyanannyi időre jár, mint a szakszervezeti, de egy évben legfeljebb 90 napra. Nem igényelhetik az állami járulékot: sztrájkoló vagy kizárt munkások, betegsegélyt élvező beteg munkanélküliek, állandóan munkaképtelen alkalmazottak és olyanok, akik valamely, szakmájukban és lakóhelyükön méltányos feltételek mellett följánlott, munkát nem hajlandók elvállalni. A feltételek „méltányosságának” megítélése tekintetében elsősorban a fennálló tarifaszerveződések, másodsorban a helyi szokások irányadók. Az állami támogatásra való igényt csak a biztosító organizáció útján lehet bejelenteni és ez utóbbi köteles az állam járulékát a saját pénztárából fizetett, biztosítási összeg átutalásakor előlegezi. Az illető organizációk erre vonatkozólag minden év elején kötelező nyilatkozatot tesznek és állandó jegyzéket vezetnek a biztosítottak személyéről, a kifizetett segélyek nagyságáról, a munkaképtelenség és a biztosítási igény keletkezéséről stb. A kereskedelemügyi miniszter ezeket a jegyzékeket bármikor megtekintheti és bekérheti a munkaképtelenek kezéhez kifizetett összegekről szóló nyugtákat. Az állam és a szakszervezet között fölmerülő vitás kérdéseket az utóbbi székhelyén illetékes ipari bíróság, ilyenek nem létében a rendes bíróság dönti el. Az állami támogatás nem tekinthető szegénytámogatásnak és a politikai jogok megszorítására alapul nem szolgálhat. At nem ruházható és. el nem zálogosítható.

A javaslat benyújtói kívánsága szerint, 1914. január 1-én lépne életbe. Az indoklás hivatkozik arra, hogy a nagy európai államok lassanként mind hozzányúlnak a munkanélküliség problémájához. Ez a probléma a mai gazdasági helyzetben égetőbb, mint valaha. Az állam megterhelése a tervezett módon aránylag igen csekély volna, mert pl. 1912-ben az összes szakszervezetek csak 2 millió koronát fordítottak munkanélküliek biztosítására, úgy, hop*v az állami járulékok – 50 százalékkal számítva – mindössze 1 millió koronát tett volna ki.

Egy miniatűr szocialista állam.

Az emberiségnek eddigelé leghatalmasabb alkotása: a Panama-csatorna be van fejezve. Nem ide tartozik, hogy micsoda nehézségekkel kellett megküzdeni, amíg e mű létrejött, de minket is érdekel, hogy a legnagyobb nehézségek egyikét: a munkásoknak azon a teljesen lakatlan vidéken való ellátását, szocialisztikus berendezkedések által győzték le. Az utópisták államához hasonló alakulatot létesített az építésvezetés, hogy a 40.000 munkás ellátását, egészségét, munkaképességét és munkakedvét biztosítsa. Házakat, étkezőcsarnokokat épített, szanatóriumokat létesített és lehetőleg mindenkinek az életét kellemessé igyekezett tenni. Minden család acélból készült házban lakott, amelyeket az állam emelt és az állam bútorozott is be oly célszerűen, hogy minden lakásba be volt vezetve a telefon is. Az összes üzletek és áruházak államiak voltak, valamint hogy állami volt minden: a bérkocsi, vasút, kávéház, hotel, szanatórium, vendéglő is. Sehol se fizettek pénzzel, hanem szelvényekkel, amelyeket az állam adott munkabér fejében. És hogy milyen olcsó volt az élet ebben a kolóniában, arra néhány példát említünk. Tizenöt nagy étkezőben mintegy 90 fillérért kitűnő ebédet kaptak az igazgatóság tagjai és a magasabb hivatalnokok. Az európai munkások – legnagyobb részben olaszok – 18 óriási épületben nyertek elhelyezést, ahol napi 2 koronáért teljes penziót kaptak. A 30.000 néger munkás számára 33 állami konyha volt felállítva Itt

napi 1 korona 40 fillérért lehetett jó ellátást kapni. Valószínű, hogy azoknak a munkásoknak, akik ebben a munkában részt vettek, soha életükben nem lesz többé olyan jó dolguk, mint volt ebben a kis szociális berendezkedésű kolóniában. Csak egy dolog volt, ami vagy szomorúan jellemezte a jövődőt vagy inkább tiszak figyelmeztető jele volt annak, hogy még itt vagyunk a jelen társadalmában és az: a fajgyűlölet. A feketéket éppen olyan utálattal eliminálták külön viláerba, mint akárhol egyebütt, ahol fehérek és feketék élnek egymás közelében.

Haeckel levele.

Ernst Haeckel, a világhírű tudós a következő sorok közzétételére kért fel bennünket:

Barátaimhoz, tanítványaimhoz és híveimhez!

Több oldalról értesültem, hogy egy sereg barátom, tanítványom és hívem közeledő 80 éves születésnapomat, 1914 február 16-ikán megtisztelő ajándék átnyújtásával akarja megünnepelni és hogy ennek az ünnepélynek a formája és lefolyása tekintetében különféle proposíciók tétettek. Miután korábbi alkalmakkor már többször örvendeztettem meg ilyen ajándékokkal, kérem, hogy tekintsenek el ezúttal minden személyes megtiszteltetéstől és adják az e célra szánt összeget egy alapítvány gyarapítására, amelyet én a német monistaszövetség rendelkezésére bocsátanék. A nagyszerű fejlődés, amelyet ez a modern kultúr-szövetség 7 év előtti alapítása óta tett, az a nagy jelentőség, amelyre úgy egy szabad, észszerű világnézet, mint ennek egy magasabb erkölcsi viselkedésre való praktikus alkalmazása szempontjából emelkedett: főként a kívánatosabbá teszik a szövetségnek nagyobb pénzüsszegekkel való támogatását. A tervezett új „Ernst Haeckel-Schatz für Monismus” tartósan szolgálja a szabad szellemnek ezt a kultúrmunkáját a természettudomány biztos alapjain és szolgáltatassa a szükséges anyagi eszközöket nagyszámú fontos feladatainak megvalósításához. Előre is szívéllyel köszönetet mondok minden barátomnak és elvtársamnak, aki ebben való részesedéssel hosszú életem munkáját támogatni akarja.

Az első monistakongresszuson, amely 1911 szeptemberében Hamburgban folyt le, és amelynek a külföld erős részvételével olyan ragyogó sikere volt, a német monistaszövetségnek nemzetközi szövetséggé való kiterjesztésén dolgoztak. Ez az univerzális monistaszövetség, amely az egész világ szabadgondolkozóinak szövetkezése által magas kultúrfeladataink hatalmas emeltyűjét jelenti, annál könnyebben állhat helyt gyakorlatilag magas céljaiért, minél nagylelkűbben vesznek részt tudományaikkal mind az öt világrészben élő barátaim is ennek az új alapítványnak a létesítésében.

Jena, 1913 október 12.

Ernst Haeckel.

Az adományok befizetendői: Deutsche Bank Filiale Hamburg für den „Ernst Haeckel-Schatz für Monismus” címre vagy pedig a „7497. Hamburg” postatakarék csekk-számlára.

A befizetéseket „Der Monistische Jahrhundert” című lap, kívánatra chiffré alatt nyugtázza.

Levelezés: „Ernst Haeckel-Schatz für Monismus” Hamburg 36. Klein Fontenay Nr. 1.

Munkás biztosítás. *)

Séta a Munkáskórházban. Az Országos Pénztár igazgatósága meggyőződést kívánván, szerezni arról, hogy a kórház vezetősége mennyiben oldotta meg intencióit, f. hó 26-én testületileg rándult ki az új Munkáskórházba.

A kórház 20.000 négyszögölnyi parkírozott területen fekszik és 11 pavillonjával inkább szanatórium, mint kórház jellegű.

A *felvételi pavillonban* van a kórház Röntgen laboratóriuma, vegyi laboratóriuma és gyógygimnasztikai terme. Utóbbival egyetlen egy magyarországi kórház sem dicsekedhetik.

Innen egy szép park vezet a Belgyógyászati és Szülészeti pavillonba. 100 beteg nyer itt elhelyezést. Gyönyörű, világos kórtermek. Az egy emeletes pavillon keletre nyíló terraszain kitűnő elhelyezést nyernek a légkurát igénylő betegek, a földszinten pedig a fülészeti-gégészet számára modernül berendezett műtő áll rendelkezésre.

E pavillontól körülbelül 300 méter távolságra fekszik az *ipari megbetegedések és felülvizsgálatok pavillonja* öt ágygyal. Egészen új dolog még a munkás-biztosítás szolgálatában.

Az ipari megbetegedésekkel külön osztályok ma még csak Milánóban foglalkoznak, ahol e célra külön klinika van, Németországban pedig még csak a felülvizsgálati esetekkel foglalkoznak külön kórházak. Itt, tehát Magyarország megelőzte a külföldet s jól esik hallanunk, hogy nem rég egy angol szaktudós a kórházban járván, csodálkozásának és elismerésének adott kifejezést, hogy a Munkáskórház az ipari megbetegedések speciális kezelésével is foglalkozik és e célra külön osztályt állított fel.

A két pavillonban elhelyezett 24 ágyas ideg-osztály is beleillik a keretbe, nemkülönben az egy pavillonban elhelyezett 24 ágyas női és 22 ágyas szemészeti osztály. Utóbbiak külön-külön modernül berendezett műtővel és modern felszereléssel.

A kórházban esetleg felmerülő fertőző betegek elkülönítésére egy külön felszerelt pavillon van.

De mind ezek felett áll az egy emeletes 76 ágyra berendezett sebészeti pavillon.

Műtőtermei, sterilizatorjai és mind az ezzel kapcsolatos berendezés a legtökéletesebb s itt az igazgatóság meggyőződött arról, hogy áldozatkészsége nem volt hiábavaló s hogy mindazok a támadások, amelyek emiatt őt és a kórházat érték vagy rosszakaratból, vagy tudatlanságból, vagy irigységből eredhettek – mert itt egy fillért sem költöttek el célirányosság nélkül, hanem minden áldozat a betegek biztos gyógyulása érdekében történt.

De az orvosi berendezéssel karöltve halad itt a gazdasági berendezkedés is. A kórháznak kitűnő a konyhája, modern a mosodája, saját villany- és derítőtelepe van. A pavillonok részben alacsony nyomású gőzfűtésre, részben melegvízfűtésre vannak berendezve. Kiterjedt kerti gazdasága van, úgy hogy minden zöldségféle onnan kerül ki, a sertésstenyészés sem hiányzik.

Az igazgatóság egy egész délelőttöt töltött a kórházban és ez idő alatt a betegekhez intézett kérdésekre kapott válaszokból, de saját tapasztalataiból is* meggyőződött, hogy a kórház ügyeinek intézésénél úgy a pénztár igazgatója, mint a kórház orvosai, főleg a két lelkes főorvos és a gazdasági személyzet is hivatása magaslatán áll.

*) Mai számunk rovatát Dr. Guttman Henrik ur szerkesztette.

Az Országos Pénztár 1912. évi jelentése.

Közel 300 oldalas vaskos kötetben számol be az O. P. igazgatósága a pénztár 1912. évi működéséről. A jelentés a szociálpolitikával foglalkozók részére újabb gazdag kútforrás. Mint az eddigi jelentések, ez az ötödik évi jelentés is tartalomban, beosztásában világos és rendezett, s azt a már jól bevált rendszert követi, amelyből mindenki, aki kezébe veszi a jelentést, nagy könnyedséggel szerezhet meggyőződést arról, hogy az O. P. törvényszerű céljai és feladatai közül mit és miként oldott meg, s illetőleg az eddigi eredményeket mennyiben vitte előbbre, vagy akár saját hibájából avagy azon kívül fekvő okokból mit nem valósíthatott meg.

Nehéz a magyar munkásbiztosítás központjának éppen az 1912. évben eredményekről beszámolni. Mert az 1912. év főbb momentumai: Balkán háború, ennek következtében az egész országra ránehezülő súlyos gazdasági pangás, csaknem gazdasági válság, továbbá árvizek, a törvényhozások e téren nyilatkozó visszafelvezető irányzata s ezeken kívül számos fő és mellék körülmények, mind közvetve vagy közvetlenül csaknem mindég hátrányosan befolyásolták e szociális irányt követő ifjú intézmény autonómiájának törekvéseit. Mégis jelentősebb események is fűződnek az 1912. évhez. S ha a jelentés nem is kérkedik el vele, lehetetlen észre nem venni, hogy az 1912. évben állapítja meg maga a felügyeletre hivatott állami hatóság, a m. kir. állami munkásbiztosítási Hivatal, hogy abszolút alaptalan az Országos Pénztár ellen főként hangoztatott az a vád, hogy ott túlságosan nagy a kezelési költség, túlságosan sok a tisztviselő, olyan feladatokat szab maga elé, amelyek nem esnek hivatása körébe. Ez a vád gyökerében alaptalannak bizonyult a Hivatalnak irányadó és döntőül elfogadandó ama kritikája folytán, amely a hivatal vizsgálóbiztosának közbejöttével összeállított 1913. évi költségvetésben határozott kifejezésre jutott, ahol szükségesnek ismertetett el a kezelési költségek emelése, föltétlenül szükségesnek ismertetett el a tisztviselők eddigi létszámának csaknem megkétszerezése ama feladatok megoldására, amelyek nemcsak hogy túl nem lépnek a törvényben megszabott célok keretein, de még messze innen vannak azokon. Sok egyeben kívül jelentős mozzanat még a munkás-kórház létesítése, az állami alkalmazottak vitás biztosítási kötelezettsége kérdésének bírói egyezséggel való előnyös rendezése, továbbá az igazgatási költségeknek az állam által való viselésének a kormánnyal való elismertetése, valamint az a törvényhatóságilag engedélyezett 12,000.000 koronás nyereménykölsön sorsjáték előkészítése.

A jelentés részletei: Anyagi helyzet: Az összes helyi szervek járulékbétele (ideértve a kamat és egyéb jövedelmet is) 34,178.554 K-át tett ki, ami az 1911. évi 29,852.831 K összbevétellel szemben 4,325.723 K jövedelem többletet jelent. Ezzel szemben a táppénz, gyermekágyi-segély, szülésznői díj, gyógyászati ellátás, temetkezési segély, kórházi költség, fürdő és szanatóriumi költség, orvosi költség, kezelési költség és vegegyes költségek 32,836.670 K-t tettek ki, az ugyané címen 1911. évben fölmerült 29,257.479 K-val szemben. Vagyis a felesleg 1,341.884 K. Ezt a papíron gyönyörű eredményt semmivé képes tenni az óriási járulékhátralék, amely az 1911. évi 8,092.576 K-ról 10,027.502 K-ra emelkedett. A járulékhátralék abszolút számokban 23.9%-kal emelkedett, s mégis azt kell megállapítani, hogy az 1911. évi járulékhátralékkal szemben aránylag csökkent a kintlevő követelés szá-

zaléka. Mert míg 1911-ben cca 27%-ot tett ki a járulékhátralék, addig 1912. évben ez cca 20%-ra esett.

A baleseti ágazat kiadásai 1912. évben 11,433.654 K-át tettek ki, amely összeg az állam által fedezett igazgatási költség, a kis munkaadók baleseti díja, a befolyt megtérítések, pótkirovások és helyesbítések, valamint a tőkefedezeti tartalékból fizetett járadékok beosztásával 1,317.260 koronával csökkent úgy, hogy az 1912. évi balesetbiztosítási teher 10,116.394 K. A kiadások 43%-a segélyezésre, 23% kezelési és biztosítási költségekre, 13%-a tartalékolásra és 21%-a az újból kirovandó hátralékos járulékokra esik. A kiüzelt munkabérek a felosztó és kirovó, üzletágban az 1912. évben 9%-al emelkedtek, amely emelkedés a valószínűleg nagyobb arányú volt, mert 1912. évben a cséplőüzemek már kimaradtak a kirovásból. A tőkefedezeti üzletágban, az építési üzemeknél beállott, általánosan ismert pangás következtében a munkabérek 13%-kal csökkentek.

A betegségélezési tartalékalap állaga 1,240,349 korona 22 fillér. A baleseti tartalékalap állaga a felosztó és kirovó ágazatban papíron 6,814.487 korona 80 fillér, amiből azonban az 1912. év végéig semmi sem volt elhelyezhető. A tőkefedezeti üzletág tartalékalapja papíron 4,054.625 korona 14 fillért tesz ki, a valószínűleg elhelyezett összeg azonban csak 869.287 korona 50 fillér. Az önként biztosítottak tartalékalapja a valószínűleg 2405 korona 10 fillér. A kórházi és szanatóriumi alap 141.835 korona 74 fillér; a nyugdíjalap 1,166.599 korona 87 fillér.

A betegség esetére biztosított tagok összes száma 1,198.288 volt. A taglétszám szaporulat az 1911. évi 1.120.992 taggal szemben 6.9%-os emelkedést mutat. A tagoknak cca 90%-a férfi és csak cca 10%-a nő. A férfi tagok közül az I. napibérosztályba az összes férfi tagok cca 16%, a II-ba cca 21%, a III-ba cca 28%, a IV-be cca 17, az V-be cca 8, a VI-ba cca 6, a VII-be 2.4, a VHI-ba pedig 1.8%-a tartozott. A nő tagok legtöbbje s pedig 83%-a az első három napibérosztályba tartozott, Táppénz és kórházi, fürdő stb. betegségi napok száma 7,588.143 nap. Egy tagra 6.3 betegségi nap esett, egy beteg tag általában 23 napig volt beteg, s egy-egy betegség általában 19 napig tartott.

A balesetbiztosításra kötelezett tagok átlagos száma 929.828 volt, ami az 1911. évi 850.677-tel szemben 9.3% emelkedést mutat. A tagoknak cca 88%-a férfi, 12%-a nő volt. Az 1911. évhez képest a nő tagok száma 7.6%, míg a férfi tagoké 9.5% emelkedést mutat. Az összes üzemi balesetek száma 43.229 volt, és pedig a nagyipar körében 41,349, a kisipar körében pedig 1880. A legtöbb baleset a fa- és csontiparban, a faragott áruk gyártásánál volt, amely üzemszoportban 8000-et is meghaladta a balesetek száma. A járadékosok száma az 1912. év végén 10.881 volt. Az átlagos járadék összege évi 209 korona volt.

Bő ismertetés található az évi jelentésben a helyi szervek működéséről, fel vannak itt sorolva egyforma „igazsággal úgy a kerületi, mint a vállalati pénztáraknál észlelt helytelenségek. Fontos fejezet a joggyakorlat ismertetése, ahol a rendes és a választott bíróságok gyakorlati könnyen kezelhető módon vannak csoportosítva.

Az 1914. évi költségvetés nagyon is számol a gazdasági helyzettel, s azt az elvi álláspontot viszi az egész, úgy az országos, mint a helyi szervek költségvetésén szigorú következetességgel keresztül, hogy az 1914. évi kiadások egy fillérrel sem haladhatják túl az 1913. évit.

Az Országos Pénztár új igazgatósága.

Az Országos Pénztár igazgatóságának három éves mandátuma a folyó év végén lejár és a törvény szerint ebben a hónapban tartandó közgyűlés feladata lesz, hogy megválasza az Országos Pénztár új – harmadik – igazgatóságát.

Az igazgatóság, mely 30 munkaadó és 30 biztosított tagból áll, összetételét illetően a paritás elvén nyugvó fenti számarányon kívül, még egyéb szempontokhoz is kötve van. Az alapszabályok ugyanis még arról is gondoskodnak, hogy mindkét érdekelt-ségen belül az ipari, gyári és kereskedelmi szakma abban az arányban legyen képviselve az igazgatóságban, mint amilyen arányban az egyes szakmák kiküldöttei a közgyűlésen résztvenni jogosultak.

De biztosítják az alapszabályok ezenfelül, az Országos Pénztár háromféle jellegű helyi szerveinek, a kerületi, vállalati és magánegyesületi betegsegélyző pénztáraknak aránylagos képviselőit is, úgy hogy a jelölést végző érdekeltségeknek ugyancsak körültekintő munkát kell végezniök, hogy az igazgatóság megalakítása a szabályoknak mindenben megfelelő legyen.

A pénztárak rendes kiküldötteinek száma ez évben 724 és pedig 362 munkaadó és 362 biztosított. A 362 tagból 255-öt a kerületi pénztárak, 101-et a vállalati és 6-ot a magánegyesületi betegsegélyző pénztárak küldtek. Ehhez képest a kerületi munkásbiztosító pénztárak kiküldöttei közül 42, a vállalati pénztárakéiból 17 igazgatósági tagot fognak választani, míg a magánegyesületi betegsegélyző pénztárakat 1 tag fogja képviselni.

Érdekes, hogy bár az 1907. évi XIX. t.-c. és az Országos Pénztár alapszabályai a törvénnyel alkotott minden egyes autonóm testületet szigorúan paritásos megosztásáról következetesen gondoskodtak, ezen az egy ponton zavarba ejtenek, mert a pénztárak jellege szerinti képviselőt csupán az igazgatóság összeállításához viszonyítják és nem gondoskodnak egyben arról, hogy e tekintetben másképpen osztandó meg az igazgatósági tagok száma a két érdekelttség között, különösen ha az arányszámítás pártatlan számokat eredményez.

Ezen a hiányon a gyakorlat segített és pedig oly módon, hogy a két érdekeltséget egymásközötti megállapodásra utalta, hogy a törvényesen meghatározott képviselői arányszám biztosítva legyen.

A három szakma kiküldöttei a következőképpen oszlanak meg:

a) munkaadó kiküldöttek

	kerületi	vállalati	magánegyes.	összesen
ipari	112	—	—	112
gyári	84	76	—	160
kereskedelmi	59	25	6	90

b) biztosított kiküldöttek

	kerületi	vállalati	magánegyes.	összesen
ipari	109	—	—	109
gyári	86	76	—	162
kereskedelmi	60	25	6	91

A három szakma kiküldötteinek eme képviselői arányában az Országos Pénztár új igazgatóságába 9-9 ipari, 13-13 gyári és 8-8 kereskedelmi csoportba tartozó igazgatósági tagot választanak.

A gyári szakma relatív többségét a vállalati pénztárak döntenek el, melyeket a vasútállalatok kivételével, szabályszerűen egytől-egyig a gyári csoportba soroztak. Ez a szakma az 1910. évi arányba

viszonyítva, 4 tagot nyer az ipari szakma rovására és a kereskedelmi csoport szintén elhódított egy tagot az ipari csoportból.

Az igazgatóság elnöke – ezúttal munkaadó – s az eddigi hírek szerint a jelenlegi alelnök, Lukács József, a Dräsche téglagyár vezérigazgatója lesz.

(sz.)

Országos Pénztári igazgatósági ülések november hóban. November hó 14-én rendkívüli ülést tartott az O. P. igazgatósága, melyen főképen az 1914. évi költség előiránnyal foglalkozott. Az igazgatási költségek előirányzatának végösszegét a f. évi költségvetésnek megfelelő összegben a múlt évi 1,950.000 koronában állapította meg. Foglalkozott még az alkalmazottak szolgálati és fegyelmi szabályzatának módosításával is, nevezetesen kiterjesztette az igazgató fegyelmi jogkörét olyképen, hogy az igazgató a jövőben rendbírságolási joggal bírjon a véglegesített tisztviselőkkel szemben is. Állást foglalt a m. kir. Áll. Munkásbiztosítási Hivatalnak a nagyikindai ker. munkásbiztosító pénztár autonómiájának feloszlása és ezzel kapcsolatos intézkedései ellen. Az elnökségi előterjesztések kapcsán foglalkozott továbbá a hivatalos kiküldetések tárgyában kelt állami munkásbiztosítási hivatali leiratokkal és ez ügyben tett eddigi lényeges intézkedéseit fentartotta, tudomásul vette az elnökségnek azt a jelentését, hogy az 1912. évre eső balesetbiztosítási járulékkiróvási eredményeképen a felosztó-kirovó sorozott munkaadók 7,307.084 kor. a tökefedezeti üzletágba sorozottak pedig 2,808.944 kor. balesetbiztosítási járulékkal terheltek meg. Végül 3 fegyelmi ügyet, az üzembesorozási és vegyes ügyeket intézte el.

November hó 25. és 26-án rendes ülést tartott az igazgatóság. Megtekintette az igazgatóság mindeinek előtt a pénztár pestújhelyi munkáskórházát, valamint a budapesti ker. munkásbiztosító pénztárnak a Köztemető-úton épült új székházát. A munkáskórházban szerzett tapasztalatokról külön számolunk be. Beható vita után elfogadta a pénztár az 1912. évi működéséről szóló évi jelentés tervezetét és a jelentést megküldötte a közgyűlési kiküldöttek részére. A munkáskórház szemorvosi állását választás útján dr. Móhr Mihály egy magántanárral töltötte be; nagyszámú baleseti kártalanítási ügyben, továbbá állásszerzési, orvosi, gyógyszer és önkéntes tagsági ügyben határozott. Az új és a régi veszélyességi táblázat alapján a pénztár igazgatósága a felosztó-kirovó üzletágba és a kisiparba tartozó üzemek közül mintegy 6000 üzemet sorozott be. Előkészítette a lejáró fűrdő-szerződések meghosszabbítását, odaitélte az Országos Pénztár 1914-17. évi nyomtatványszállítását; szabályozta a balesetvizsgálói kiküldetéseket és elfogadta a Máv. váll. betegs. pénztár megelőző évi hiányainak rendezésére vonatkozó előterjesztést.

Fizetési halasztás baleseti járulékokra.

A kirovások foganatosítása után a munkaadók ismételten tömegesen fordultak szóval és írásban oly értelmű kérelemmel az Országos Pénztárhoz, hogy a balesetbiztosítási járuléktartozásaikra részletfizetést, illetve fizetési halasztást engedélyezzen a pénztár. Sem törvény, sem alapszabály nem ismeri a részletfizetést vagy a fizetési halasztást, mégis saját érdekében is számolt azzal az Országos Pénztár, hogy olyan munkaadókon, akik az eddigi kirovások során is fizetési készséget mutattak, s pusztán a járulékoknak gyors egymásutánban történt előírásából kifolyólag jutottak abba a kellemetlen helyzetbe, hogy fizetési kötelezettsé-

güknek üzemük megzavarása nélkül eleget tenni nem tudnak, fizetéshalasztási kedvezmény nyújtásával segíten. Ily fizetési halasztás engedélyezésére felhatalmazást nyert az Országos Pénztár igazgatója és pedig olyképen, hogy ez megadható a kivételes méltánylást érdemlő esetekben, ha a munkaadó fizetési készsége *kielégítő mértékben* megállapítást nyer. A kedvezmény megadása esetén természetesen a pénztár követelését zálogjogilag biztosítani kell, és a megfelelő késedelmi kamatot is fel kell számítani. A végső terminus ameddig a fizetési halasztás engedélyezhető 1914. évi június hó 30. Az általánosan érezhető gazdasági pangás bőségesen indokolja ezt a szabályokkal nem magyarázható, de mindkét fél érdekében hozott határozatot.

A magyar fakereskedők és faiparosok az 1907: XIX. t.-c.-ről. A nevezett érdekeltség országos egyesülete 1912. évi jelentésében az 1907 : XIX. t.-cz.-ről a következők állanak: Idestova 6 esztendeje lesz, hogy ez a törvény életbe lépett és a munkaadók és munkások részéről avval szemben kezdettől fogva megnyilvánult elégedetlenség nemcsak hogy csökkenőben volna, hanem évről-évre növekszik. Ennek az elégedetlenségnek kútforrása a munkaadók részéről nem a törvény által reájuk rótt nagy terhek viselésében, hanem abban a most már egészen bebizonyosodott tényben keresendő, hogy *az 1907 : XIX. t.-c. által létesített szervezet a gyakorlatban nem képes azon szükségességében senki által kétségbe vont szociális feladat megvalósítására*, amely az ipari munkásoknak betegség és baleset esetére való gondoskodásában áll.

Milyen élesen ellentétben áll ezzel szemben a szervezetben helyetfoglaló munkaadók ama hangoztatott véleménye, hogy *valóságos művészetnek látják azt*, hogy a munkásbiztosítás szervezete a mai gazdasági viszonyok között becsületesen megvalósítja a reá bízott feladatokat és a hozzá fűzött reményeket.

A jelentés további része szerint a nagy baleseti költségek kell, hogy felrázzák a munkaadó érdekeltséget a munkásbiztosítás ügyével szemben eddig tanúsított sajnálatos közönyükből és egységes állásfoglalásra és szervezkedésre bírja őket. E szervezkedésnek egyik legfőbb feladata, hogy a munkaadó érdekeltség addig is, míg *a munkásbiztosítás bajai a most már halasztást nem tűrő törvényhozási reform útján gyökeres orvoslást nem nyernek*, az autonómiára gyakorlandó hathatósabb befolyás útján meggátolhassa az ügyvitelnek azt a módját, mely a kétségbeejtő finánciális állapotot eredményezte.

A győri pénztár orvos ügyének bonyodalmai könnyen békét teremthet az egész országban. Az ügy ottani állása az volt, hogy az orvosok egy fölmerült fegyelmi ügyben megtagadták a vallomás-tételt, azon a címen, hogy még nincs érvényes fegyelmi szabályzatuk. Ezért a pénztár igazgatósága a főorvost és három kezelőorvost állásától felfüggesztett. Az ügy elintézése végett az országos pénztár elnöke és főorvosa leutaztak s ott a pénztár és az orvosszövetség közbenjöttével arra a megállapodásra jutottak, hogy addig is amíg a fegyelmi ügyek elintézésének kérdése országosan rendeztetni fog, a folyamatban levő orvosi fegyelmi ügyek eldöntése egy választott bíróság elintézésére bízassék. A fegyelmi ügyeket elintéző ezt a választott bíróság összetételét a pénztár és az orvosi tárgyaló bizottság együttesen jelölkék ki. A fegyelmi ügyek elintézésének ilyen formában való végleges megoldása valószínűleg országosan elsimítaná a kérdés körül felmerült hullámokat.